

11—14 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 11 november

Sid.

Svar på interpellation av herr Jansson, Paul, (s) om bättre ersättning till värnpliktig vid skada i militärtjänst	4
---	---

Onsdagen den 12 november

Simundervisningen vid lärarhögskolorna	9
Samhällets vårduppgifter m. m.	10
Om inrättande av ett reträtthem för personer som försökt begå självmord, m. m.	21
Om avveckling av ortsgruppsystemet, m. m.	26
Personalvården inom statsförvaltningen	30
Om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av vissa offentliga uppdrag	31
Om inrättande av ordinarie halvtidstjänster inom den statliga förvaltningen	40
Företagsdemokrati, m. m.	42
Om andel för de anställda i ett långsiktigt företagssparande	46
Om rätt för kommun att inrätta särskilda naturvårdsorgan	47
Bidragsgivning till skogsbilvägar	49

Torsdagen den 13 november

Svar på interpellation av herr Lundström (fp) ang. liberalare tillståndsgivning för vissa charterresor	53
Meddelande ang. enkel fråga av herr Hübinette (m) ang. dubbede bildäck	60

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 12 november	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 130, om simundervisningen vid lärarhögskolorna	9
— nr 131, om pedagogisk utbildning för lärarvikarier	10
— nr 132, om inrättande vid karolinska institutet av en personlig professur i perifer kärlikirurgi för docenten Sven Bellman	10
— nr 133, om den psykiska hälso- och sjukvården	10
— nr 134, om samhällets vårduppgifter m. m.	10
— nr 135, om utredning angående huvudmannaskapet för ålderdomshem	21
— nr 136, om inrättande av ett hälsocentrum	21
— nr 137, om inrättande av ett institut för förebyggande av självmord och ett reträtthem för personer som försökt begå självmord	21
— nr 138, om avskrivning av statsbidragen till anordnande av pensionärshem	26
— nr 139, om statstjänstemännens löner	26
— nr 140, om personalvården inom statsförvaltningen m. m.	30
— nr 141, om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av vissa offentliga uppdrag	31
— nr 142, om inrättande av ordinarie halvtidstjänster inom den statliga förvaltningen	40
Bevillningsutskottets betänkande nr 59, om upphävande av gift kvinnas rätt till förvärvsavdrag vid särbeskattning	42
Bankoutskottets utlåtande nr 41, ang. företagsdemokrati	42
— nr 42, om andel för de anställda i ett långsiktigt företagssparande	46
Första lagutskottets utlåtande nr 45, om ersättning av allmänna medel till vittne som åberopas av enskild part i brottmål	47
— nr 48, ang. ändring i rättegångsbalken	47
Andra lagutskottets utlåtande nr 71, ang. beräkningen av basbeloppet inom den allmänna försäkringen	47
— nr 72, ang. storleken av sjukpenning vid sjukhusvård, m. m. ...	47
Tredje lagutskottets utlåtande nr 51, om rätt för kommun att inrätta särskilda naturvårdsorgan	47
Jordbruksutskottets utlåtande nr 32, ang. bidragsgivning till skogsbilvägar	49
— nr 33, om statsbidrag till byggande av skogsflygplats	52
— nr 34, om skogsfonder för regional utveckling av näringslivet	52

Tisdagen den 11 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Herr *Hernelius* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollen för den 30 och den 31 nästlidne oktober.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet den 12 och den 13 november på grund av deltagande i begravning i Odense.

Stockholm den 11 november 1969

K. A. Levin

Den begärda ledigheten beviljades.

Vidare upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med stöd av bifogat läkarintyg får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet tills vidare.

Stockholm den 7 november 1969

Herman Kling

Härmed intygas att ledamoten av första kammaren *Herman Kling* på grund av sjukdom från och med den 7/11 1969 och tills vidare ej kan delta i riksdagens sammanträden.

Ersta sjukhus, Stockholm, den 7 november 1969

Marja Thorén

Underläkare å
med. kliniken

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, varunder herr *Kling* på grund av sjukdom vore oförmögen till arbete.

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 318, i anledning av motioner om åtgärder till skydd för den medeltida miljön i Visby;

nr 319, i anledning av motioner om upphävande av rätten i vissa fall att döda annans hund, m. m.;

nr 320, i anledning av motioner om skydd för bävrars boplatser;

nr 321, i anledning av motioner angående förvaltning och underhåll av s. k. grönområden; samt

nr 322, i anledning av motioner angående preciserade normer för de stadsplanemässiga kraven på parkeringshus.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 323, till Konungen i anledning av motioner angående dispositionen av avvecklingsskolornas donationsfonder.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 324, i anledning av motioner om lagstiftning för kontroll av hälsofarliga ämnen och produkter; samt

nr 325, i anledning av motioner angående politisk information och propaganda på arbetsplatser.

Om bättre ersättning till värnpliktig vid skada i militärtjänst

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ANDERSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Paul Janssons* (s) interpellation om bättre ersättning till värnpliktig vid skada i militärtjänst, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Paul Jansson har frågat mig om jag har för avsikt att vidta åtgärder för en förbättring av militärskadeskyddet för de värnpliktiga.

Värnplikten är en medborgerlig skyldighet som kräver personliga uppoffringar av vår manliga befolkning. Värnpliktstjänstgöringen är en obligatorisk tjänstgöring som fullgörs av alla kategorier. Den värnpliktige gör sin tjänstgöring under förhållanden som avsevärt skiljer sig från hans vanliga civila liv. Tjänstgöringen medför ofta risker för skador under övning och annan utbildning.

En värnpliktig som skadas under tjänstgöring får alltid ersättning av statsmedel enligt bestämmelserna i militärsättningsförordningen. Den skadade får sålunda ersättning för vårdkostnader, läkemedel och resor. Han får vidare sjukpenning och livränta enligt bestämmelser som i allt väsentligt motsvarar dem som gäller för yrkesskador. Vid sidan av militärsättningsförordningen gäller bestämmelserna i lagen om allmän försäkring. Värnpliktiga har också samma grupplivförsäkringsskydd vid dödsfall som arbetstagare i statens tjänst.

Den ekonomiska compensation som militärsättningsförordningen ger vid sidan av övriga sociala trygghetsanordningar är av stor betydelse. Den som skadas under värnpliktstjänstgöring får emellertid i regel inte ersättning som fullt ut motsvarar hans förlorade arbetsförtjänst. Ersättning utgår inte heller för s. k. ideell skada, d. v. s. sveda och värk samt lyte och annat

stadigvarande men. En viss möjlighet finns att skadeståndsvägen få ut kompletterande ersättning av staten. Staten är emellertid enligt gällande skadeståndsrättsliga regler inte alltid ersättningskyldig för en skada som inträffat under värnpliktstjänstgöring. Dessutom är förfarandet för prövning av ett skadeståndsanspråk ofta tidsödande. Inte minst mot bakgrund av vad jag sagt om värnpliktstjänstgöringens särskilda natur anser jag att en reform som ger de värnpliktiga ett förbättrat ekonomiskt skydd är synnerligen angelägen. Från riksdagens sida har också upprepade gånger framställts önskemål om att statens ansvar för de värnpliktiga skall utvidgas. Regeringen kommer att inom kort lägga fram ett förslag till riksdagen om ett särskilt olycksfallskydd för värnpliktiga, vapenfria tjänstepliktiga och vissa civilförsvarspliktiga. Enligt detta förslag utformas olycksfallsskyddet efter mönster av det frivilliga kollektiva olycksfallsförsäkringssystem som regelmässigt förekommer inom det civila arbetslivet.

Det särskilda olycksfallsskyddet skall gälla för skada till följd av olycksfall under tjänstgöring. Den skadade får vid fullständig invaliditet 150 000 kronor och vid partiell invaliditet ett i motsvarande mån lägre belopp. Det har förutsatts att ersättningen skall fastställas snabbt. Skäligt förskott skall kunna utbetalas i de fall då invaliditetsgraden inte kan bestämmas genast.

Reformen föreslås skola genomföras vid årsskiftet men avse även skador som inträffat år 1969.

När det gäller den djupt tragiska olyckan vid Ravlunda vill jag upplysa om att den svårast skadade Rune Stridh för närvarande får sjukpenning och vårdbidrag enligt militärsättningsförordningen. Dessa förmåner kommer senare att bytas ut mot livränta. Vidare har försäkringskassan bestämt folkpension, tilläggs pension och invaliditetstillägg till Stridh för tiden maj 1969—april 1971. Stridh får från den allmänna försäkringen sam-

Om bättre ersättning till värnpliktig vid skada i militärtjänst

manlagt 11 000 kronor om året. Detta belopp är indexreglerat. Dessutom har landstinget tillerkänt Stridhs mor bidrag för hemsjukvård med 600 kronor i månaden för tiden juli—december 1969. Försvarets civilförvaltning har dessutom nyligen utbetalat 12 000 kronor till Stridh som förskott på blivande ersättning. Godtar riksdagen det nya olycksfallsskyddet, förutses det för Stridhs del komma att innebära att han får 150 000 kronor.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ber jag att få framföra ett tack för svaret på min interpellation. Detta tack inrymmer naturligtvis en stor tillfredsställelse, då jag kan betrakta svaret som mycket positivt. Min fråga till försvarsministern var ju föranledd av den mycket tragiska olycka som för en tid sedan inträffade vid Ravlunda skjutfält, då flera unga män omkom och andra drabbades av mer eller mindre svåra skador. Den värst skadade, Rune Stridh, är som alla vet svårt lemlästad med båda armarna borta och synen nästan helt förstörd.

Förutom de svåra lidanden som Stridh utsatts för och de psykiska påfrestningar som drabbat hans familj — jag vill också gärna nämna hans tappra fästmö — har naturligtvis ovissheten för framtiden och frågan om ekonomisk ersättning till honom från kronan vållat Stridh och hans familj stora bekymmer. Det kroppsliga lyte som drabbat den unge mannen kan naturligtvis inte ersättas med pengar, men hela hans framtid beror ju på i vilken utsträckning samhället kan ge honom stöd och göra hans situation så dräglig som möjligt.

Bestämmelserna i militärsämningsförordningen gäller emellertid inte bara Rune Stridh och de övriga skadade vid Ravlundaolyckan, och det är hög

tid att vi får en mera tidsenlig ersättningspraxis beträffande statens ansvar för skador som uppkommer i samband med övningar och annan utbildning för värnpliktig personal. De bestämmelser som nu gäller är långt ifrån tillfredsställande, och det måste betraktas som stötande att staten inte alltid skall vara ersättningsskyldig för skador som uppkommer i samband med de värnpliktigas tjänsteutövning. Det har dessutom ofta hänt att värnpliktiga tvingats öppna processer mot kronan inför domstol för att få ut ersättning för skador som de ådragit sig vid militära övningar. Jag konstaterar därför med glädje att försvarsministern i interpellationssvaret ger uttryck för den uppfattningen att han finner det synnerligen angeläget med en reform på det här området.

Det reformförslag som försvarsministern skisserar i interpellationssvaret och som regeringen inom kort kommer att lägga fram i form av en proposition kommer, såvitt jag kan se, att innebära att de värnpliktiga under sin militärtjänst i varje fall inte blir sämre ställda beträffande ekonomiskt skydd vid olycksfall än vad de är under utövandet av sin civila gärning. Detaljerna i det aviserade förslaget skall vi med intresse studera när vi har fått det i vår hand.

Även om det är angeläget att vi nu får ett mera tidsenligt ersättningssystem för skador till liv och lem som uppkommer i samband med militära övningar och även om vi naturligtvis är medvetna om att risker och skador aldrig helt kan undvikas, kanske jag i det här sammanhanget ändå bör påpeka att det under alla förhållanden är i hög grad angeläget att sådana säkerhetsföreskrifter tillämpas under övningar och annan utbildning att skador så långt möjligt undviks.

Med dessa korta kommentarer tackar jag, herr talman, än en gång försvarsministern för svaret på min interpellation.

Om bättre ersättning till värnpliktig vid skada i militärtjänst

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Det kan kanske finnas ett försvar för att jag nu tar till orda i denna interpellationsdebatt. Jag har nämligen tidigare i denna kammare aktualiserat dessa frågor i ett par sammanhang, och vid dessa tillfällen har jag liksom vid personliga sammanträffanden med försvarsministern blivit försäkrad om att det skulle komma förslag till en förbättring av militärskadeskyddet för de värnpliktiga. Jag vill passa på tillfället att uttrycka min tacksamhet över att förslag härom kommer att framläggas.

Jag instämmer i herr Paul Janssons påpekande om de nuvarande bestämmelsernas bristfällighet. Det har utan tvekan uppfattats stötande och icke varit ägnat att ge en allmän uppslutning kring folkförsvaret och de tankar som är bärande för detsamma, att staten icke utan många gånger till synes onödiga rättegångar varit beredd att ta det enligt vanligt folks uppfattning rimliga ansvaret för de skador som trots gällande föreskrifter om säkerhet och skydd ändå inträffar. Jag väntar med lika stor spänning som herr Paul Jansson på vad dessa förslag i detalj kommer att innefatta. Jag vill emellertid ännu en gång uttrycka min tacksamhet över att möjligheter till ersättning kommer att finnas.

Med vad jag här anfört, herr talman, har jag velat ge uttryck åt en personlig uppfattning, men jag tror att den delas av alla värnpliktiga här i landet liksom av deras familjer.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 145, med förslag till lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption, m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 146, angående godkännande av konvention om ordningen vid fiskets bedrivande i Nordatlanten.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 149, angående domartjänster vid vissa underrätter m. m.; och

nr 151, angående förvärvande av aktier i Uddcomb Sweden AB.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet styrelsens för riksdagens förvaltningskontor framställning angående arkitekttävling om riksdagens hus.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 130—142, bevillningsutskottets betänkande nr 59, bankoutskottets utlåtanden nr 41 och 42, första lagutskottets utlåtanden nr 45 och 48, andra lagutskottets utlåtanden nr 71 och 72, tredje lagutskottets utlåtande nr 51 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 32—34.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 129, med förslag till ändring i kommunallagen (1953: 753) m. m.;

nr 137, angående ökad läkarutbildning i Stockholmsområdet;

nr 141, med förslag till lag om rätt att vid inkomsttaxering erhålla avdrag för belopp som tillförts Stiftelsen Petroleumindustriens Beredskapsfond, m. m.;

nr 143, med förslag till lag om ändring i stadgan (1952: 618) för Nordiska rådet;

nr 144, med förslag till lag om avdrag vid inkomsttaxering för bidrag till Oljeprospektering aktiebolag, m. m.;

nr 147, med förslag till lag om ändring i taxeringsförordningen (1956: 623);

nr 148, med förslag till ändring i lagen (1920:796) om val till riksdagen, m. m.;

nr 155, med förslag till kungörelse om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.;

nr 156, med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.; och

nr 161, med förslag till lag om ändring i övergångsbestämmelserna till lagen (1968:346) angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom.

Anmälades och bordlades följande motioner:

nr 1084, av herr *Hübinette*,

nr 1085, av herr *Kaijser*,

nr 1086, av herrar *Lidgard* och *Strandberg*,

nr 1087, av herr *Nilsson*, *Ferdinand*, m. fl.,

nr 1088, av herr *Ottosson*, samt

nr 1089, av herr *Werner*,

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 125, med förslag till lag om

ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m.;

nr 1090, av herr *Carlsson*, *Eric*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 134, med förslag till jordhävds- lag m. m.;

nr 1091, av herrar *Skårman* och *Ska- gerlund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 134, med förslag till jordhävds- lag m. m.;

nr 1092, av herr *Svanström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 134, med förslag till jordhävds- lag m. m.; ävensom

nr 1093, av fröken *Lundbeck* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 135, med förslag till lag om ändring i förordningen (1923:116) an- gående skatt för hundar.

Justerades protokollsutdrag för den- na dag, varefter kammarens samman- träde avslutades kl. 16.16.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 12 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Plenum fredagen den 21 november, vilket i den preliminära planen upptagits till kl. 10.00 eller kl. 14.00, börjar kl. 14.00 och blir endast ett bordläggningssplenium.

Som framgår av från riksdagens förvaltningskontor överlämnat informationsmaterial — som delats på bänkarna — skall fr. o. m. januari 1970 ledamöternas arvoden utbetalas på för ändamålet särskilt öppnade checklönekonton. Jag får erinra om att personal från Sveriges Kreditbank kommer att stå till förfogande i sammanbindningsbanan för upplysningar dels i dag fram till kl. 15.30, dels nästföljande onsdag kl. 9.30—15.30.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 129, med förslag till ändring i kommunallagen (1953:753) m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 137, angående ökad läkarutbildning i Stockholmsområdet.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 141, med förslag till lag om rätt att vid inkomsttaxering erhålla avdrag för belopp som tillförts Stiftelsen Petroleumindustriens Beredskapsfond, m. m.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 143, med förslag till lag om ändring i stadgan (1952:618) för Nordiska rådet.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 144, med förslag till lag om avdrag vid inkomsttaxering för bidrag till Oljeprospektering aktiebolag, m. m.; och

nr 147, med förslag till lag om ändring i taxeringsförordningen (1956:623).

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 148, med förslag till ändring i lagen (1920:796) om val till riksdagen, m. m.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 155, med förslag till kungörelse om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.;

nr 156, med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.; och

nr 161, med förslag till lag om ändring i övergångsbestämmelserna till lagen (1968:346) angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom.

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1084—1092 till lagutskott och

motionen nr 1093 till bevillningsutskottet.

Ang. simundervisningen vid lärarhögskolorna

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av motion om simundervisningen vid lärarhögskolorna.

I motionen I:503, av herr *Schött m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamma åtgärder för att åstadkomma tillfredsställande simundervisning vid landets samtliga lärarhögskolor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå motionen I:503.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Som motionär i det nu aktuella ärendet ber jag att få säga några ord.

I motionen har relativt utförligt redogjorts för det försämrade läge, i vilket simundervisningen kommit i samband med de gamla seminariernas omorganisation till lärarhögskolor, och den katastrofala nedskärningen av timantalet för ämnet gymnastik som då ägde rum.

Jag vill erinra om att situationen vid seminarierna förut var ganska tillfredsställande — vid vissa seminarier kunde 25—30 procent av lärarkandidaterna utbildas till simlärare, och endast i undantagsfall lämnade någon elev seminariet utan att ha avlagt de obligatoriska proven, såvida det nu fanns någon simhall på platsen.

Den försämring som har inträtt var ju mycket anmärkningsvärd särskilt med hänsyn till vad lärarutbildnings-sakkunniga på denna punkt anfört i sitt betänkande. Jag tillåter mig citera: »Det är angeläget att lärarkandidaterna får klart för sig att lärare på låg- och mellanstadiet är skyldig att leda simundervisning och kontrollera simprov. Man måste därför av honom kräva god färdighet i simning och livräddning

samt förmåga att kunna organisera barnens simövningar på ett betryggande sätt.»

Att den oro över den aktuella situationen som kommit till uttryck i motionen är fullt befogad framgår bland annat av en snabbenkät som skolöverstyrelsen nu låtit företaga vid våra lärarhögskolor. Av denna framgår att 13 procent av de studerande, som togs in vid lärarhögskolorna höstterminen 1968, ej var simkunniga. Samtidigt har bekräftats att problemet är störst i norr. Vid två lärarhögskolor där var över 40 procent av lärarkandidaterna ej simkunniga.

Såsom framgår av statsutskottets utlåtande har dess bättre en del hänt sedan motionen ingavs i januari i år. Skolöverstyrelsen har hos Kungl. Maj:t föreslagit vissa ändringar i timplanen för ämnet gymnastik, och dessutom har styrelsen uppmärksammat förhållandet i sin anslagsframställning för nästa budgetår. Slutligen har Kungl. Maj:t så sent som den 17 oktober i år givit rektorerna vid lärarhögskolorna vidgade möjligheter att inom ramen för den totala timtilldelningen göra omdispositioner som kan ge ett ökat utrymme för simundervisning vid lärarhögskolorna.

I likhet med utskottet finner jag det omöjligt att nu bedöma hur stor effekten av de fattade besluten kommer att bli. Det väsentliga är emellertid att en ändring till det bättre nu skett och att de ansvariga myndigheterna verkligen uppmärksammat det otillfredsställande läget. Jag utgår från att främst skolöverstyrelsen med uppmärksamhet följer den kommande utvecklingen på detta område. Simundervisningen är en allvarlig samhällsfråga, som ej får försummas.

Herr talman! Även om jag gärna hade sett att statsutskottet i sitt utlåtande varit något mer engagerat skall jag ej göra något säryrkande, utan jag kan för dagen nöja mig med att yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Ang. samhällets vårduppgifter m. m.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredros ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 131, i anledning av motioner om pedagogisk utbildning för lärarvikarier;

nr 132, i anledning av motioner om inrättande vid karolinska institutet av en personlig professur i perifer kärkirurgi för docenten Sven Bellman; samt

nr 133, i anledning av motioner om den psykiska hälso- och sjukvården.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. samhällets vårduppgifter m. m.

Föredros ånyo statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av vissa motioner om samhällets vårduppgifter m. m.

I detta utlåtande hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 188, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 210, av herr *Wedén m. fl.*, i vad avsåge hemställan att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte

A. anhålla,

1. att ett program måtte utformas för samhällets vårdsektor, där ökad vikt lades vid förebyggande och eftervårdande insatser och där helhetssyn, integration och samverkan inom vårdmiljön vore målsättningar i enlighet med vad i motionerna anförts,

2. att en utredning måtte tillsättas för en översyn av den förebyggande vårdens lokala organisation med beaktande av vad som i motionerna anförts,

B. giva till känna vad i motionerna anförts:

1. att ökad vikt vid hälso- och sjukvårdens utformning borde fästas vid

den personliga omvårdnaden av den sjuke,

2. att staten borde ställa större resurser till förfogande för sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (SPRI),

3. att byggandet av modellsjukhus borde påskyndas,

4. att förbättrad ersättning borde utgå från statens sida till personer som i hemvård hjälpte den sjuke,

5. att en överarbetning av gällande författningar på hälso- och sjukvårdsområdet borde ske så att bland annat inrättande av fler patienthotell samt dagvård, femdagarsvård, annan deltidsvård och regelbundna kostnadsfria transporter för läkarstationer icke försvårades eller försenades av försäkringstekniska skäl utan tvärtom den öppna och halvöppna vården kunde göras mer förmånlig än nu för patienterna,

6. att stödet till utbildning av hemvårdarinnor borde byggas ut,

7. att hemvårdarinnornas arbete borde underlättas och stimuleras bland annat genom bidrag till fordon,

8. att eftervården borde stärkas t. ex. genom inrättande av fler behandlingshem för eftervård,

9. att glesbygdskommittén finge i uppdrag att särskilt studera transportproblem i samband med vårdbehoven,

dels de likalydande motionerna I: 372, av herr *Virgin m. fl.*, och II: 431, av herr *Holmberg m. fl.*, vari föreslagits, att motionerna skulle överlämnas till den år 1968 tillkallade socialutredningen,

dels de likalydande motionerna I: 544, av herrar *Svante Kristiansson* och *Wååg* samt II: 650, av herr *Nilsson* i Kristianstad *m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle begära tilläggsdirektiv för socialutredningen i syfte att få en mera grundläggande omprövning av socialpolitikens målsättning och inriktning i enlighet med vad som närmare angivits i motionerna,

dels motionen II: 85, av herr *Wiklund* i Stockholm,

dels motionen II: 349, av herr *Lundberg*, såvitt nu vore i fråga,

dels ock motionen II: 606, av herr *Fridolfsson* i Stockholm och herr *Werner*.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 544 och II: 650,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 188 och II: 210 i vad avsåge ett program för samhällets vårdsektor,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 372 och II: 431,

4. att riksdagen måtte avslå motionen II: 606,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 188 och II: 210, i vad avsåge utredning om den förebyggande vårdens lokala organisation,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 188 och II: 210 i vad avsåge den personliga omvårdnaden,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 188 och II: 210 i vad avsåge sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut,

8. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 188 och II: 210 i vad avsåge modellsjukhus,

9. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 188 och II: 210 i vad avsåge ersättningar i hemvård,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 188 och II: 210 i vad avsåge vissa bestämmelser m. m. med anknytning till den öppna och halvöppna sjukvården,

11. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 188 och II: 210 i vad avsåge

a. utbildning av hemvårdarinnor,

b. hemvårdarinnornas arbete,

12. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 188 och II: 210 i vad avsåge eftervården,

13. att riksdagen måtte avslå motionen II: 85,

Ang. samhällets vårduppgifter m. m.

14. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 188 och II: 210 i vad avsåge vissa transporter i glesbygd,

15. att riksdagen måtte avslå motionen II: 349 i vad avsåge handläggning av socialvårdsfrågor.

Reservationer hade avgivits

1, beträffande ett program för samhällets vårduppgifter, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Enskog* (fp) och *Mundebo* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 188 och II: 210, såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om ett program för samhällets vårdsektor;

2, beträffande allmänna riktlinjer, av herrar *Virgin* (m), *Kaijser* (m) och *Bohman* (m) samt fröken *Ljungberg* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 372 och II: 431 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna, att motionerna borde överlämnas till socialutredningen;

3, beträffande eftervården, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Enskog* (fp) och *Mundebo* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 12 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 188 och II: 210, såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om förstärkning av eftervården.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Vi har världens främsta sjukvård. — Den tesen har vi hört i

Ang. samhällets vårduppgifter m. m.

olika formuleringar och i olika sammanhang. Jag skall inte ta upp någon polemik däremot. Den kanske är riktig. Jag anser mig inte ha förutsättningar att bedöma det. Det troliga är att vi ligger väl framme på många områden och att vi på en del andra kanske inte är riktigt så bra.

Frågan om vem som är bäst i världen på detta område har egentligen föga intresse i detta sammanhang. Våra ambitioner bör vara att bygga upp en sjukvårdsorganisation av hög standard. Jag tror att vi har kommit en bra bit på väg mot det målet och att sjukvårdens huvudmän anstränger sig till det yttersta för att nå ett gott resultat. Vi har säkerligen också kommit långt på vissa specialområden. Men just den hårt drivna specialiseringen ger oss kanske anledning att stanna upp ett tag och fråga oss om vi har den samordning, den balans och de möjligheter till prioritering som på detta område är önskvärda och såvitt jag kan förstå även ofrånkomliga.

Jag är inte ute för att anklaga någon. Jag är den förste att medge att det har skett och sker en väldig utveckling inom svensk sjukvård i dag. Men jag tror att vi samtidigt nu befinner oss vid den punkt där vi har anledning att ställa frågan: Har vi den nödiga överblicken, har vi en helhetsbild av sjukvårds- och vårdområdena och har vi en någorlunda klar målsättning?

På vårdområdet såväl som på många andra områden nödgas man väl konstatera att välståndet har sina risker, betingade av den tekniska utvecklingen, som skapar nya och tidigare okända problem och som innebär ett hot mot människans hälsa och livsmiljö. Vi lever trots välståndet — eller man kanske skall säga på grund av välståndet — i ett samhälle där de psykiska påfrestningarna blir större och större, där det dyker upp nya sjukdomsorsaker och vårdbehov, där orsakssammanhangerna många gånger är svåra att skilja från varandra, där nya grupper av

vårdbehövande kommer in i bilden. Det är inte minst vårdbehovet — eller hjälpbehovet, om man så får uttrycka det — i föränderlighetens samhälle som i dag pockar på särskild uppmärksamhet.

Jag tror att vi alla anser att vården av människans fysiska och psykiska hälsa är en av våra väsentligaste uppgifter. Om vi är ense på den punkten, bör vi väl också vara ense om att vi behöver en helhetssyn på vårdområdet. Är målsättningen en integrerad människovård, måste hela vårdsektorn ses som en enhet när man planerar på olika delområden. Detta är ofrånkomligt om man vill nå ett gott vårdresultat, men det är också en väsentlig förutsättning både organisatoriskt och ekonomiskt.

För en tid sedan deltog jag i en debatt med ämnesrubriken »Hur mycket får sjukvården kosta?» I den debatten kom man mycket snabbt in på den konkreta frågeställningen: Skall vi ha en sjukvård som i varje läge maximalt kan utnyttja de möjligheter som forskning, vetenskap och teknik på varje område och vid varje tidpunkt erbjuder? Eller skall vi ha en vårdorganisation som vi bedömer som en rimlig anpassning till våra ekonomiska villkor? De flesta bedömer det nog som realistiskt att man måste utgå från den senare förutsättningen. Gör man så — och det lär vara enda möjligheten — är det lika ofrånkomligt, som jag ser det, att man gör prioriteringar, avvägningar och utvärderingar. Egentligen är vi här inne på ett ganska intressant område, där resonemanget kan leda fram till märkliga konsekvenser. Hur och av vem skall denna prioritering göras, efter vilka kriterier skall den ske?

För många år sedan kom jag i samtal med en ännu verksam läkare vid ett av våra större lasarett. Vi resonerade om en för oss alla väl känd person i samhällstoppen som nått en mycket hög ålder. Den åberopade läkaren fällde då den anmärkningen: »Det är klart

att samhället väl inte har möjlighet att ägna samma vård och omtanke åt alla gamla här i landet som man gör i detta enskilda fall.»

Jag var ju inte så gammal när det här samtalet fördes och reagerade väl inte heller så påtagligt. Det angick ju inte då mig direkt, som det föreföll mig. Men jag har nog tänkt på det ibland efteråt, när jag mer omedelbart har konfronterats med t. ex. åldringsvårdens och långtidsvårdens situation. Det är ett område där vården är otillfredsställande och resurserna otillräckliga. Man kan ju vanvördigt fråga sig: Har vi här en av det moderna samhällets ättestupor? Jag skall inte föra resonemanget vidare just på den punkten — jag är ju numera i viss mån part i målet!

Det är väl givet att man även i det framtida sjukvårdsarbetet måste ha en viss funktionell uppdelning: förebyggande åtgärder, direkt vård och eftervård är väl de tre områden som man främst tänker på och som var för sig också är mycket viktiga. Det gäller här att finna öppna och naturliga förbindelsevägar mellan dessa olika sektorer. Utan att ge företräde åt något av dessa områden vågar man väl kanske uttala en förmodan att vi i framtiden kan finna anledning att lägga större vikt vid de förebyggande åtgärderna. Vad skulle inte ett tidigare uppspårande av sjukdomar och deras orsaker kunna betyda? Det skulle snabbare och säkrare leda till hälsa och lätta trycket på andra vårdsektioner. Vad skulle inte en konsekvent genomförd hälsovårdsupplysning kunna utträta? Här har vi verkligen ett område där massmedia — radio och TV — skulle kunna tas i bruk i en helt annan utsträckning än vad som hittills har skett.

Orsakssammanhangen på dessa områden är det väl inte alltid så lätt att urskilja, men vi vet att många mänskliga beteendemönster ligger i botten. Stressjukdomarna breder ut sig, alkohol- och narkotikamissbruk likaså. Vi

Ang. samhällets vårduppgifter m. m.

har fått en folkväckelse när det gäller narkotikabruket, men vad gäller alkoholen verkar det närmast som om vi hade glömt att problemet över huvud taget existerar. Ändå vet vi att vi där har ett hot mot folkhälsan som har om möjligt ännu större dimensioner. När såg vi ett allvarligt försök i Sveriges Radio och TV att ge en objektiv bild av alkoholbrukets eller rökningens vådor? Snarast får man väl en känsla av att glorifieringen av icke minst alkoholmiss bruket betraktas som en väsentlig uppgift av våra massmedia. Här har vi en obalans på områden som ligger hälsovården nära, en sak som det verkligen vore anledning att ta itu med. Den ideala målsättningen måste vara att söka komma fram till en sådan integrering av de olika vårdfunktionerna att man vågar säga sig att samhället har gjort vad som är möjligt för att hjälpa den enskilda människan, att få henne rehabiliterad, medicinskt, psykiskt och socialt. Att åstadkomma ett översiktligt hälso- och sjukvårdspolitiskt program är förvisso en stor uppgift. Här krävs en samverkan mellan sjukvårdens olika organ och huvudmän. Vi kan från samhällets sida inte slå oss till ro med att hänvisa till att sjukvården är landstingens sak.

Vad man från statens sida framför allt kan medverka till är att skaffa fram underlag för bedömning av sjukvårdens olika behov, miljöns utformning, kollektiva åtgärder på hälsovårdens och hälsovårdsupplysningens områden, forskningens inriktning och omfattning, utbildningsbehovet beträffande läkare och sjukvårdspersonal — allt ägnat att åstadkomma en kartläggning och en belysning av hela detta stora och omfattande område.

I motionerna I: 88 och II: 210 som avlämnades i början av vårriksdagen har vi närmare utvecklat skälen till att vi anser att ett program för samhällets vårdsektor bör utarbetas. Det märkliga med utskottets utlåtande är att man på denna väsentliga punkt inte alls pole-

Ang. samhällets vårduppgifter m. m.

miserar mot motionerna. Utskottet säger tvärtom att det helt kan ansluta sig till motionärernas ståndpunkter, att ett formulerande av socialpolitikens målsättningar — jag förmodar att man däri också inkluderar vårdpolitikens målsättningar — kräver ytterligare forskning och utredning. Men man påpekar att åtgärder vidtagits för att främja sådana syften.

Det skall villigt medges att en del har hänt sedan motionerna framlades. Under året har en samarbetskommitté för social forskning bildats inom socialdepartementet. Vidare har under året tillsatts en utredning om den icke institutionsbundna socialvårdens målsättning och organisation. Socialministern har också i år tillkallat en sakkunnig med uppdrag att utreda vissa frågor rörande sjukvårdskostnaderna samt verkningarna av nuvarande finansieringsmetoder.

Det är bra att detta skett. Jag skall inte falla för frestelsen att göra gällande att dessa åtgärder vidtagits med anledning av motionerna. Vi tror visst att dessa initiativ kan bli av betydelse och ge underlag för bedömningen när det gäller fortsatt planering. Omöjligt är det väl ändå att komma ifrån att — som vi uttrycker det — utredningsarbetet präglas av en betydande splittring och att det alltjämt kvarstår behov av en helhetsbild, där också målsättningar och prioritering inom vårdområdet preciseras.

Vi anser därför att riksdagen hos Kungl. Maj:t bör anhålla att ett program för samhällets vårdsektor utarbetas.

Låt mig till sist säga några ord om reservation 3 vid detta utskottsutlåtande. Det gäller alltså punkten 12 som handlar om eftervården, där vi anser att det också är en statens uppgift att medverka till en förbättring för detta eftersatta område. Det är riktigt som utskottet säger att ansvaret för eftervården i princip vilar på socialvården och sjukvårdshuvudmännen, liksom att

en del landsting börjat planera behandlingshem för eftervård. Utskottet tröstar sig med att socialstyrelsen uppmärksammat följer utvecklingen.

Det är möjligt att så sker, men här är vi verkligen inne på ett område som inte tål något uppskov och där det inte minst ur samhällsekonomisk synpunkt också är motiverat med en större satsning. Det är ingalunda säkert att vårdbehovet upphör när patienten lämnar sjukvårdsinrättningen. I många fall är det inte så. När det gäller våra anstalter inom kriminalvård, nykterhetsvård, ungdomsvård och narkotikabekämpning vet vi att hjälp och uppföljning kan vara helt avgörande för resultatet. Vi vet också att det som för närvarande kan göras på dessa områden är ganska otillfredsställande. Möjligen har man i sin iver att bygga ut den slutna vården inte haft resurser eller tillräckliga ambitioner att ägna detta viktiga vårdavsnitt det intresse som det förtjänar. Hur många patienter har inte behov av psykoterapeutisk behandling och vård, terapi i olika former, rörelse- och arbetsträning, hjälp till återanpassning i samhället och arbetslivet? Ack, så litet vi i det avseendet kan bjuda i dag.

De uppgifter som det här gäller är ofta av den arten att en samverkan måste ske mellan statliga organ och övriga sjukvårdshuvudmän. Vi anser denna fråga så viktig och en utökning av eftervårdens resurser på olika områden så angelägen att riksdagen här bör göra ett bestämt uttalande med den tyngd och det allvar som detta innebär.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 3 vid utskottets utlåtande.

Herr KALJSER (m):

Herr talman! Reservationen 2 vid punkten 3 i detta utlåtande bygger på motionerna I: 372 och II: 431, vilka väcktes i början av detta år. Reservationen tar upp det yrkande som finns

i motionerna, att dessa skall överlämnas till den socialutredning som pågår för att beaktas vid dess överväganden. Vi reservanter anser att de synpunkter som framförs i motionerna kan vara väl värda att också utgöra en av de grunder på vilka man kan bygga sin utredning.

Det är egentligen tre punkter som vi skulle vilja peka på i detta sammanhang eller som i varje fall jag vill stanna vid. Det gäller de riktlinjer som socialpolitiken bör följa i framtiden. Vi anser bl. a. att man mera borde inrikta sig på individuella eller selektiva åtgärder och kanske mindre på generella åtgärder. Vi konstaterar nämligen att det finns ett ganska väl utbyggt system av åtgärder i samhället som på olika sätt griper in och är generella. Men det är ofta så att enskilda människor kan falla igenom maskorna i det nät av åtgärder som samhället har byggt upp. För oss är det angeläget att man i den fortsatta verksamheten framför allt skall sikta på att kunna hjälpa dem som på det viset inte får del av samhällets generella åtgärder.

I det sociala arbetet har man också ofta anledning att stödja sig på erfarenheter, kunskaper och åtgärder från frivilliga ideella organisationer — det må vara kristna eller andra organisationer — som bedriver en omfattande verksamhet inom socialvården. Särskilt kan man peka på Frälsningsarméns uppsökande arbete i storstädernas slumkvarter. Jag vet att det finns ett betydande samarbete på detta område, men vi anser att det bör kunna utvidgas ytterligare och att sådan verksamhet skall stödjas.

Slutligen är det en tredje sak som jag vill peka på i detta sammanhang, en sak som också herr Per Jacobsson var inne på nyss, nämligen de kostnader som den samlade socialvården drar. Jag tänker då inte närmast på det vi normalt kallar socialvård utan även på sjukvården, som också ingår i de sociala uppgifterna. Denna totala social-

Ang. samhällets vårduppgifter m. m.

vård drar mycket stora kostnader, och det är ett problem som oroar alla. När det gäller sjukvården är kostnadsfrågan föremål för en utredning inom socialdepartementet, men vi har i ett annat sammanhang yrkat på att denna fråga skall anförtros en parlamentarisk utredning. Med hänsyn till att socialvården drar höga kostnader är det viktigt att den får en inriktning, som ger största utbytet för pengarna, dvs. hjälpen måste nå dem som särskilt behöver den.

Det är i stort sett synpunkter av detta slag som framförts i vår motion liksom även i vår reservation, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation 2 vid punkten 3.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Efter att ha lyssnat till talesmännen för reservanterna har man ett intryck av att herrarna i fråga går ut mycket mjukt och kommer med en hel del även självklara ting. Vad som numera glädjande nog saknas i dessa diskussioner är den gamla skräckbilden om vårdkrisen. Man nära på saknar den, men det är naturligtvis glädjande att den kommit bort.

Numera har uppmärksamheten dragits över på andra ting, och man är givetvis oförnöjd med en del av vad som sker. Och det är klart att ingenting är fullkomligt. Det är inte lätt att i det hastiga skeende vi är inne i alltid kunna nå toppen i de ting som vi vill ha förbättrade. Herr Jacobsson var litet raljant och talade om »världsbäst» och annat, men här behöver inte vara någon tävlan, något slags olympisk lek om vad som är bäst eller näst bäst, utan vad som är angeläget är att åstadkomma en vård som är rimlig både när det gäller att hjälpa folk och när det gäller kostnaderna.

När vi inom statsutskottet haft att ta del av de motioner som i år förelegat, har vi som alltid omsorgsfullt prövat förslagen för att se vad som i dessa var

Ang. samhällets vårduppgifter m. m.

vårt att anamma. Utskottet säger i sitt utlåtande att mycket i förslagen är sådant att man kan instämma i det. Det har även herr Jacobsson poängterat, och jag kan kvittera med att säga att åtskilligt av vad herr Jacobsson sagt här i dag är sådant som vi alla accepterar. Han har framfört synpunkter på vårdfrågorna som vi alla har, men här är det inte fråga om att man skall skapa nya vårdformer. Vad man vill enligt reservation 1, folkpartiets reservation, är närmast att få till stånd ett program för framtiden. Man yrkar i reservationen att riksdagen hos regeringen skall begära ett program för vårdsektorn. Majoriteten anser — av flera skäl — att en sådan åtgärd är ganska meningslös. För det första är väl opinionen på alla nivåer enig om att samhällsutvecklingen tvingar oss att formulera nya målsättningar för vården — eller program om man så vill. För det andra har regeringen, redan innan motionen väcktes, tagit de grundläggande initiativen för att skapa underlag för en sådan målsättningsdiskussion. För det tredje är det inte möjligt att utan detta underlag sätta sig ned och skapa ett program som ett slags partipolitisk kompromiss. Det hjälper inte med rundabordskonferenser, det hjälper inte om det eller det partiet är med eller inte, utan man måste ha underlag innan programmet — om ett sådant nu skall komma till stånd — kan formuleras.

Ett skäl för att riksdagen trots det sagda skulle gripa in kunde vara att den ville på något sätt ställa upp nya riktlinjer för programarbetet. Folkpartiförslaget individualiserar sig genom att beskriva det önskade programmet med vissa begrepp: ökad vikt vid förebyggande vård och eftervård, helhets-syn, integration och samverkan. Det är här fråga om begrepp som redan behandlas i en pågående utredning. Det är i mycket begrepp som riksdagen har konkretiserat i beslut. Utredarna behöver inte så allmänna pekpin-nar.

Reservanterna ser litet kallt på de pågående utredningarna och säger att initiativen »kan vara av värde». Jag är övertygad om att herr Jacobssons partivän herr Wiklund i Stockholm som ledamot av socialutredningen är glad över sina partivänners förväntningar på hans arbete.

Reservation 2 från utskottets moderata ledamöter an knyter till frågan om huruvida riksdagen bör göra något för att leda arbetet mot nya målsättningar och handlingslinjer. Majoriteten har i vart fall uppfattat motionen så och förutsatt att riksdagen inte bara skall fungera som ett postverk för att vidarebefordra vissa allmänna och till intet förpliktande ståndpunkter. Reservanterna gör dock klart att de visst inte vill ha motionens slutsatser upphöjda till riktlinjer — det räcker om utredningen »beaktar» dem. Detta är höjden av blygsamhet. Majoriteten vill dock inte leka postverk och misstänker fortfarande att ett bifall kan tolkas som anslutning till motionslinjerna. Utskottsutlåtandet fyller i alla fall den funktionen att därmed ett klart avstånd tas från riktlinjer som kan leda bakåt till en äldre tids välgörenhetspolitik. När som här i dag herr Kaijser för in tanken att vi mer skulle lita till frivilliga organisationer av typ Frälsningsarmén, blir man något skräm-d. Man kan befara att reservanterna inte vill ha några generella hjälpåtgärder utan vill återgå till en tid då det privata initiativet, i den mån det fanns, fick utgöra den institutionella verksamheten för att hjälpa människor i nöd.

Vi är helt ense i majoriteten om att ytterligare reella insatser behövs, men detta förutsätter vidgade generella åtgärder för att fånga upp de stora grupperna och göra de individuella insatserna färre. När jag nu säger »generella åtgärder», menar jag att däri innefattas — det säger jag för att undvika alla missförstånd från herr Kaijsers sida — givetvis de selektiva generella åtgärderna.

Den med 3 betecknade reservationen från folkpartihåll innehåller ett yrkande att riksdagen skulle ge regeringen till känna att en fortsatt utbyggnad av eftervårdens resurser på olika nivåer är angelägen. Om detta vore okänt för regeringen, skulle jag rösta på reservationen. Jag tror nu emellertid inte att ens reservanterna själva anser att de har en linje som skiljer sig från regeringens i detta fall. Något konkret förslag finns inte med.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr KAIJSER (m):

Herr talman! Herr Birger Andersson gjorde i sitt anförande vissa uttalanden som enligt min mening inte bör stå alldeles oemotsagda. Han hånade oss litet grand för att vi underströk betydelsen av de ideella organisationernas verksamhet. Jag tycker att det är synd, om man inte tar till vara de erfarenheter och den kännedom som de ideella organisationer har som arbetar inom detta område. Jag anförde i detta fall som exempel just Frälsningsarméns arbete inom slumområdena i storstäderna där de, såvitt jag kan förstå, gör en betydande insats.

Vi säger att vi anser att man i framtiden mera bör inrikta sig på att ta hand om de människor som inte nås genom de nuvarande generella åtgärderna — om de åtgärder som vi syftar till skall kallas individuella eller selektiva, det må vara. Det gäller här just att söka nå dem för vilka behovet är störst. Vi kan väl säga att många av åtgärderna är sådana att de är graderade efter vederbörandes inkomster, innan samhällets vård behöver tas i anspråk. Jag tänker på sjukförsäkringen där ju sjukpenningen är graderad. Pensionerna är också graderade efter inkomsterna. För flertalet är sådana åtgärder väl ordnade. Men det finns en del människor som kommer i kläm, och man bör särskilt inrikta sig på dem.

Ang. samhällets vårduppgifter m. m.

Jag har tidigare citerat vad finansministern sade i årets remissdebatt. Han talade där visserligen om frågan om en sänkning av pensionsåldern men sade att socialministern så småningom kommer att presentera ett förslag som är bättre anpassat till behovet och därför också riktigare än den generella lösning som föreslagits från visst håll. Det är just detta som vi framhåller. Vi tycker att det riktiga är att åtgärderna i framtiden framför allt skall inriktas på de områden där behoven är störst. Detta är viktigare än stora generella lösningar.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Herr Birger Andersson beklagade nästan att vi inte längre talar om vårdkrisen. Jag har inte talat om den i dag, men jag vill därför inte påstå att det inte kan finnas anledning att alltjämt göra det. Säkerligen finns det i detta land fortfarande tusentals människor, som upplever situationen såsom en kris, inte minst när det gäller åldersvård och långtidsvård men också på andra områden.

Herr Birger Andersson säger vidare att det är meningslöst att begära ett program. Men såvitt jag förstår av utskottets utlåtande är utskottet överens med oss reservanter om att det behövs ett program för utvecklingen på detta område. Utskottet anför: »Hemställan i motionerna I: 188 och II: 210 att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla att ett program utformas för samhällets vårdsektor får med hänvisning till det anförda anses tillgodosedd så till vida att åtgärder vidtagits för att skapa erforderligt underlag för att formulera till samhällsutvecklingen anpassade nya målsättningar.»

Såvitt jag förstår av detta uttalande har utskottet klart för sig att man med de nu pågående utredningarna och undersökningarna såsom underlag bör formulera en till samhällsutvecklingen anpassad målsättning. Frågan är då:

Ang. samhällets vårduppgifter m. m.

På vilket sätt skall det ske? Vem skall göra denna sammanställning och denna översyn? Jag har nog den uppfattningen att vi här är inne på ett område, som är så omfattande både ekonomiskt och organisatoriskt men även från många andra synpunkter, att det verkligen krävs en utredning med en bred förankring, en utredning som också bör ha parlamentariskt inslag.

När det gäller reservation nr 3 beträffande eftervården säger herr Birger Andersson, att detta är ett område som sannerligen inte är okänt för regeringen. Nej, det skall vi väl hoppas att det inte är. Men trots att dessa förhållanden torde vara så väl kända för regeringen som de kanske är, är det lika ostridigt att det på detta område råder utomordentligt svåra missförhållanden. Jag ställer frågan: Är den tid definitivt förbi då riksdagen i en väsentlig fråga vägar ge sin mening till känna?

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! För att inte något missförstånd skall uppstå vill jag framhålla, att jag inte på något sätt har hånat herr Kaijser och hans partivänner för att de tror att exempelvis Frälsningsarmén och andra religiösa organisationer utför ett socialt värdefullt arbete. Jag har stor respekt och beundran för en del av det arbete de nedlägger, men det får inte medföra att vi ändrar vår inställning till den framtida socialpolitiken.

I den reservation som herr Kaijser har talat för sägs: »I motionerna betonas bl. a. vikten av att socialpolitikens fortsatta utbyggnad inriktas mindre på generella stödformer, mer på individuella åtgärder — — —.» Översatt till begriplig svenska skulle detta innebära att man undviker att göra generella socialreformer och i stället inriktar sig på att individuellt hjälpa människor ungefär på det sätt som man gjorde under den gamla fattigvårdslagens tid, sorglig i åminnelse.

Herr Per Jacobsson var litet syrlig

över vad jag hade sagt. Han anser — och den rätten har han — att ett program för den sociala vården bör skapas. Majoriteten har ansett att vi bör ge oss till tåls med att teckna ned detta program till dess vi fått ett ordentligt underlag för detsamma. Vad som nu arbetas fram inom departementet och i olika utredningar kan kanske så småningom sammanföras i ett program. Denna vecka skall landstingsförbundet hålla kongress, och där kommer en hel del av de ting som är aktuella just i denna fråga att behandlas. Nog skaffas det fram material och nog vidtas det åtgärder, men ett program som man skall ha som riktmärke framför sig kan vi, som sagt, vänta med tills vi fått fram det nödvändiga underlaget.

Herr KAIJSER (m):

Herr talman! Bara några få ord till. Jag är glad över den uppskattning herr Birger Andersson uttryckte beträffande ideella organisationers arbete inom socialvården — inte bara kristna utan även andra ideella organisationer. När vi nu anser att man bör försöka utnyttja den verksamheten ännu mer, så betyder det inte någon ändring i fråga om socialpolitikens inriktning. Det betyder bara att vi bör försöka att på ett bättre sätt utnyttja de krafter som finns inom de ideella organisationerna.

Herr Birger Andersson sade att en planering som syftar till en inriktning mindre på generella stödformer och mer på individuella åtgärder skulle betyda att vi återgår till det tillstånd som rådde på den tiden då den gamla fattigvårdslagen fanns, salig i åminnelse. Vi avser inte att riva ner något av den i stort sett mycket väl utbyggda socialvård som vi har. Vi anser att det är stor skillnad mellan dagens förhållanden och de som gällde på fattigvårdslagens tid. Vi anser vidare att man inte kan tänka sig avstå helt och hållet från generella åtgärder, men vi bör komma ihåg att hur fint man än gör nätet av

sociala åtgärder så blir det maskor där enstaka individer faller igenom. Vad vi syftar till är att hjälpen skall nå fram även till dem som inte nås av de nuvarande åtgärderna och över huvud taget av generella åtgärder.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Jag vill inkassera som en värdefull behållning av den här debatten att herr Birger Andersson medger att utredning och översyn bör ske och ett program göras upp, även om han anser att vi för dagen bör låta det anstå.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Vårt samhälle befinner sig i snabb utveckling. Den utvecklingen gäller också sjukvården. Är det då helt onaturligt att man söker få till stånd en samlad bedömning av vad som är väsentligt i framtiden? Låt mig i mycket stor korthet peka på två utvecklingstendenser som jag finner väsentliga men som, såvitt jag kan se, inte har vunnit tillräcklig uppmärksamhet hittills.

På våra regionsjukhus — eller kanske vi skall kalla dem akutsjukhus — ligger ett stort antal människor som inte behöver ligga där. På Karolinska sjukhuset har det gjorts försök att skapa ett rehabiliteringssjukhus i och med att man hyr sängar på Röda korset. Det kostar ungefär 300 kronor per dag att ha en patient inneliggande på Karolinska sjukhuset, men på Röda korsets sjukhus kostar det 150 kronor per dag.

Vi diskuterar ju frågan om hur mycket sjukvården får kosta i framtiden. Vore det helt orimligt, herr talman, att en beredning satte sig ned och funderade över vad som är en rimlig avvägning mellan de olika sjukvårdsresurser som vi har? Personligen är jag övertygad om att vi i hög grad skulle vinna på att stimulera landstingen till att bygga rehabiliteringssjukhus utan avan-

cerad apparatur, utan avancerade behandlingsmöjligheter, men där halvfriiska människor genom en rimlig, framför allt sjukgymnastisk och arbetsterapeutisk, behandling kan få återanpassas till livet.

Detta är en faktor som ligger framför oss och som den svenska sjukvården ännu inte har fattat i sikte. En sådan här gemensam beredning skulle ha möjlighet att stimulera landstingen till att göra en utbyggnad i den riktning som jag här har talat om.

En annan faktor, som jag har observerat, är den: Den människa som hamnar på ett sjukhus har inte bara problemet med sin kroppsliga sjukdom, utan mycket ofta uppstår betydande psykiska — kalla det vad vi vill, men jag använder det begreppet — problem hos en människa.

Läkarna är beundransvärda, det vill jag understryka, liksom all personal, men deras tid är begränsad. Det skulle vara en utomordentlig sak om det, såsom tillämpas på vissa håll, kunde bli mera generellt: att det skapas på våra sjukhus en plats där oroliga, spända, nervösa och rädda patienter i lugn och ro kunde få sitta ned och samtala med någon om hur man upplever sin egen sjukdom, sin egen framtid, sin egen problematik — den må vara personligt eller socialt orienterad.

Jag har bara velat ge dessa två exempel för att visa att i det dynamiska skede som vi genomlever finns mycket stora områden som bör behandlas, och det är väl en rimlig önskan att detta gemensamt observeras i vårt land.

Mot denna bakgrund har jag ingen svårighet att stödja de reservationer som har framlagts i detta ärende.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt i fråga om envar av punkterna 1—3, där-

Ang. samhällets vårduppgifter m. m.

efter särskilt angående punkterna 4—11, vidare särskilt rörande punkten 12 samt slutligen särskilt avseende punkterna 13—15.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i *punkten 1*.

I fråga om *punkten 2*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 134 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 98;

Nej — 22.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de rörande *punkten 3* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 134 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 27.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna 4—11*.

Ytterligare gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande *punkten 12*

Om inrättande av ett reträtthem för personer som försökt begå självmord, m. m. framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 134 punkten 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;

Nej — 23.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna 13—15*.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 135, i anledning av motion om utredning angående huvudmannskapet för ålderdomshem; och

nr 136, i anledning av motioner om inrättande av ett hälsocentrum.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om inrättande av ett reträtthem för personer som försökt begå självmord, m. m.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 137, i anledning av motioner om inrättande av ett institut för förebyggande av självmord och ett reträtthem för personer som försökt begå självmord.

I de likalydande motionerna I: 29, av herr *Sörenson m. fl.*, och II: 82, av herr *Sjöholm m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att ett antisjälv-mordscentrum enligt i motionerna skisserade riktlinjer måtte inrättas och att kostnaden för ett sådant centrum tills vidare skulle bestridas från statskassan.

Vidare hade i de likalydande motionerna I: 30, av herr *Sörenson m. fl.*, och II: 81, av herr *Sjöholm m. fl.*, yrkats att riksdagen skulle besluta, att ett reträtthem för suicidanter enligt i motionerna anförd skiss skulle inrättas och att staten skulle taga ansvaret för verksamhetens uppläggning och kostnader.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 29 och II: 82, samt

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 30 och II: 81.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Vi behandlar nu en fråga som är mycket svår och mycket ömtålig. Såvitt jag vet har under tidigare år inte mycken tid givits i riks-

Om inrättande av ett reträtthem för personer som försökt begå självmord, m. m.

dagen åt detta problem — självmorden och den mänskliga problematik som rullas upp i samband med sådana handlingar.

Jag ansluter mig odelat till dem som gärna skulle se att en annan vokabulär än ordet självmord kom till användning. Jag har funderat på det, men inte hittat något ord. Jag vet att man inom tyskt språkområde använder ordet »Freitod» och att man inom engelskt språkområde försökt använda begreppet »voluntary death», men inget av dessa ord har riktigt slagit igenom.

Jag har heller inte hittat något lämpligt ord på svenska. Jag är emellertid angelägen att framhålla att jag är fri från den tanken att det skulle vara en moralisk värdering innesluten i den handling som en människa kan finna sig föranlåten att begå.

Det problem vi här står inför är: Har vi som samhälle något ansvar då det gäller självmord? Jag måste använda det uttrycket eftersom vi inte har något annat i vår vokabulär. Om vi har ett sådant ansvar, finns det någonting för oss att göra och vad skall vi i så fall göra? Motionsparet tror på ett samhällsansvar, och motionsparet tror på att något kan och bör göras utöver det som nu händer.

Jag talade med en riksdagskollega om denna fråga när jag väckte motionen och bad om hjälp med underskrift. Jag fick till svar: »Jag är inte beredd till detta. Ingen bad oss komma till det här livet. Därför skall heller ingen hindra oss att lämna det om vi så önskar.»

Det är mig angeläget att med anledning av ett sådant yttrande säga att bakom de motioner som här väckts ligger inte tanken att man skulle söka dirigera en människa. Det är en helt annan tanke som söker lysa igenom. Här är det fråga om ett försök till hjälp vid djup mänsklig nöd. Jag har tagit stort intryck av mottot för »Suicide Prevention Center» i Los Angeles: »Ett förtvivlans rop är en uppmaning att

bistå.» Och ett självmord är i stor utsträckning ett förtvivlans rop. Här i riksdagen är vi känsliga för förtvivlans rop.

Detta är inte något litet problem. Mellan 40 och 50 procent fler människor dör för egen hand än i trafiken per år. Ingen vet hur många de människor är som har att söka återanpassa sig till livet efter ett avbrutet eller misslyckat självmordsförsök, men utländska undersökningar ger vid handen, att det är mellan 6 och 10 gånger så många människor som har att rehabiliteras än som faktiskt dör för egen hand. Det skulle betyda att kanske 15 000 människor per år i vårt land har att på nytt söka mening och glädje och kraft att leva vidare.

Problemet är alltså stort och omfattande, och jag tror att riksdagen har ett ansvar att bära. Det är väl inte särskilt originellt, men man får väl ändå säga det i detta sammanhang, att här är inte allt väl beställt. Ett självmord är ett misslyckande. Det kan naturligtvis ligga på det helt personliga planet. Det kan ha att göra med vederbörandes sociala eller ekonomiska situation, och ett flertal andra faktorer kan spela in. Det diskuterar jag inte här. Vad jag vill framhålla är att när samhället nalkas denna problematik, måste man säga sig: Vi har bristande insikt i självmordets väsen. Vi har otillräckliga resurser för att verkligen kunna vara till hjälp. Vi känner osäkerhet om hur vi bör satsa för att bli människor till hjälp.

En mycket framstående psykiater på ett av våra stora psykiatriska sjukhus, som ofta har att göra med människor som försökt att begå självmord och som söker rehabilitera dem, sade för en tid sedan: Vi saknar pengar, personal och tid. Så tillägger han att de flesta av oss — och han tänker då på vårdpersonalen i allmänhet — saknar en adekvat utbildning för uppgiften att hjälpa den som gjort ett misslyckat självmordsförsök.

Om inrättande av ett reträtthem för personer som försökt begå självmord, m. m.

I detta ligger ingen negativ och destruktiv kritik. Det är bara ett försök att se problemet i ögonen sådant det faktiskt är. Frågan kommer då: Vad skall samhället göra?

I de två motioner jag har varit med om att väcka och som har undertecknare från de tre s. k. oppositionspartierna har man försökt att föreslå dels en aktivitet av förebyggande art, dels en aktivitet av återställande natur. Om man använder moderna, fina ord, är det fråga om profylax och rehabilitering. Motionerna söker ge konkreta uppslag.

Det finns en grundsyn i dessa motioner. Ett betydelsefullt moment i dem kan i korthet uttryckas på detta sätt: personkontakt i ett kritiskt ögonblick reducerar självmordsrisken. Det har i många undersökningar visat sig att om en människa, som knappast uthärdar livet mer, relativt snabbt får personkontakt, reduceras i hög grad hennes ambition att göra slut på sitt liv. Ett annat viktigt moment är detta: personliga förändringar kan komma till stånd. Motionärerna är övertygade om att en förändring i personligheten är möjlig om man ställer adekvata resurser till förfogande för de människor som råkat i en ytterst olycklig situation.

Utskottet och socialstyrelsen vill inte gå motionernas vägar. Jag noterar att utskottet ansluter sig till motionernas utgångspunkter om att här krävs ökad utbildning och vidgade resurser. Den fråga man ställer när man läser detta utskottsutlåtande är denna: Vad vill då samhället göra?

Här är ett konkret uppslag. Naturligtvis kan de frågor det här gäller lösas på annat sätt, men om man inte vill gå de konkreta vägar som motionerna anvisat, vad vill man då?

Denna riksdag har fattat beslut som innebär en prioritering av bl. a. den psykiatriska sjuk- och hälsovården. När man diskuterar samhällets ansvar för sjukvården, ställer man i dagens

situation frågan: Vad innebär en sådan sak? Vad tänker samhället faktiskt göra? Vad tänker det regeringsbärande partiet som fått veta att riksdagen anser den psykiska sjuk- och hälsovården så viktig att den bör prioriteras? Vad tänker man göra?

Det finns ett honnörssord som dyker upp på många områden och som funnits med också i detta sammanhang. Det är ordet integration. Man strävar efter att få de handikappade integrerade i livet. När det gäller frågan om att rehabilitera människor som misslyckats med ett självmordsförsök skall, säger man, denna rehabilitering integreras med den allmänna psykiska sjuk- och hälsovården. Jag skall inte närmare diskutera denna sak i annan mån än att jag vill framhålla att integration inte är något »Sesam öppna dig». Integrationsbegreppet rymmer många riktiga tankar och riktiga principer. Men livet är så mångfasetterat att det ofta kan bli fråga om en handling som inte följer principens väg. Man måste vara beredd att låta livets egen dynamik härska.

Man vill integrera rehabiliteringen av de människor, som försökt och misslyckats med ett självmordsförsök, i de psykiatriska klinikerna. Tänk ett ögonblick på Södersjukhusets väldiga koloss! Här är en människa som i sitt hem eller någon annanstans i stan, på någon pub eller på ett jobb, känt att hon inte står ut längre. Hon får på ett eller annat sätt höra att det finns några personer på Södersjukhusets psykiatriska klinik, som arbetar med dessa frågor. Du kan få gå dit, säger man. Hur tror ni att en sådan människa reagerar? Är det en psykologiskt attraktiv faktor för en sådan människa att mitt i natten ta sig fram till en jourhavande psykiater någonstans på sjukhuset?

Jag har, herr talman, svårt att tro att integrationstanken i en sådan här situation skall drivas till varje pris.

Visst känner man sig tacksam för att utskottet försökt betona att det är fråga

Om inrättande av ett reträtthem för personer som försökt begå självmord, m. m.

om öppna mottagningar, som skall fungera hela dygnet. Det är, som jag ser det, väsentligt att så verkligen sker.

Då frågar jag mig: Varför är det så svårt i vårt land att ta okonventionella grepp? Varför skall vi till varje pris söka inordna allt i ett på förhand principiellt färdigt och slutet system?

Jag tror personligen att det vid sidan om samhällets psykiatriska sjukhusformer kommer att försiggå en aktivitet avsedd att bli människor till hjälp, vilka samhället här vill integrera i en bestämmd vårdform.

Jag skulle alltså önska att samhället visade en större öppenhet och en större beredskap till okonventionella grepp i sammanhanget. Och jag vågar väl påpeka: I rapporten från den arbetsgrupp på Södersjukhuset som arbetat med denna fråga säger man att det arbete man bedriver har en sådan betydelse att det behöver sin egen självständiga ställning i men samtidigt vid sidan om den aktuella psykiska vården.

Jag vill, herr talman, också säga en annan sak i detta sammanhang. Det talar ofta om den kraftlösa oppositionen — så har även skett i denna kammare — och det har talats om att initiativ saknas från oppositionens sida. Jag skall inte diskutera hela problemet, men jag vill påpeka en faktor i sammanhanget. Under fem riksdagar å rad — 1965, 1966, 1967, 1968 och 1969 — har från oppositionshåll väckts konkreta förslag om en ökad samhällsaktivitet för att stärka den psykiska sjuk- och hälsovården. Ibland har förslagen varit som man säger yviga, ibland har de varit mycket måttfulla. Det har varit fråga om att besluta om en effektiviserad utbildning i psykoterapi, det har varit fråga om att stärka den psykiska hälsovården genom inrättande av ett statens institut för den psykiska folkhälsan, och nu är det fråga om självmorden. Det är självklart att man kan finna andra vägar till lösningar än de som har angivits i motionerna. Men i detta avseende kan det inte med saklig tyngd

påstås att oppositionen varit kraftlös, att den inte velat någonting, att den inte framlagt förslag eller framlagt förslag som är s. k. överbud. Vi har verkligen försökt att arbeta oss in i denna problematik och att aktualisera denna sak i riksdagen och samhället. Vi anser oss inte heller helt ha misslyckats. Här har oppositionen visat vilja — riksdagen har inte visat samma vilja, men det rör ju inte oppositionen för. Det kan alltså inte med saklig tyngd påstås att oppositionen här har varit viljelös. Vi har velat någonting, och vi har försökt någonting.

Vi behandlar nu två motioner, en större motion om ett särskilt antisjälv-mordscentrum och en mindre motion som gäller upprättandet av ett hem för människor som efter självmordsförsök skall försöka återanpassas till livet. Då ingen reservation finns i fråga om den större motionen — det finns det ju inte heller i fråga om den lilla motionen — är det egentligen meningslöst att jag här ställer något yrkande. Men jag har funderat en smula över den lilla motionen — om jag så får uttrycka mig — och över om statsutskottets medlemmar verkligen tänkt sig in i vad saken gäller. Här har en människa — tydligen en mycket intelligent människa — som försökt göra slut på sitt liv men misslyckats och därför vet vad det är frågan om när det gäller att återanpassas till livet framfört önskemål om ett reträtthem på säg 40—50 platser. Nej, definitivt inte, anser utskottet. Dessa människor skall vårdas på de psykiatriska klinikerna. Man frågar sig vad det är för skillnad att vårdas på en psykiatrisk klinik eller på ett reträtthem annat än att miljön är lugnare och mer positiv på ett reträtthem. Tror inte utskottets medlemmar att det finns låt oss säga 50 personer av de 15 000 per år som saken gäller, vilka skulle må väl av att vistas i ett sådant hem, i en relativt slutet, lugn miljö, givetvis under psykiatriskt och kanske terapeutiskt överinseende? Mår de bättre av att vis-

Om inrättande av ett reträtthem för personer som försökt begå självmord, m. m.
tas på en psykiatrisk vårdavdelning? Där finns ju också störda människor.

Jag har när jag försökt tänka över denna sak förfärligt svårt att förstå hur utskottets medlemmar resonerar i detta avseende. Jag förstår inte varför man till varje pris skall avslå tanken på ett reträtthem. Jag tycker att det ligger något centralt och väsentligt i det önskemål som en olycklig människa har framfört och som jag och mina medmotionärer har vidarebefordrat.

Resultatet av vad jag här anfört blir att jag inte ställer något yrkande beträffande den stora motionen, I: 29 och II: 82. Jag har heller ingen förhoppning att komma någon vart — jag kanske blir totalt ensam — då jag ställer yrkandet att motionerna I: 30 och II: 81 måtte bifallas, men jag gör det ändå därför att jag tror att det ligger något riktigt i den motionen. Jag gör det också därför att jag vill ge riksdagen en möjlighet att ge uttryck för en beredskap att låta en viss anda bestämma den utveckling som man vill vara med om då det gäller att hjälpa en stor skara olyckliga människor i vårt folk och som samhället bör ta ett aktivt ansvar för.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till motionerna I: 30 och II: 81.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! Herr Sörensons långa anförande var intressant och innehöll lika väl som den av honom framlagda motionen många värdefulla synpunkter.

Utskottet har också sagt att det i långa stycken delar motionärernas synpunkter på detta allvarliga problem. Efter att ha tagit del av socialstyrelsens synpunkter på frågan har utskottet emellertid inte kunnat tillstyrka motionärernas yrkande. Utskottet ansluter sig till socialstyrelsens synpunkter och hänvisar också till att riksdagen, som redan sagts här, har beslutat om en prioritering av den psykiatriska sjuk- och hälsovården. Längre kan man väl

inte komma, och det är väl även dithän motionen syftar. Det hela är en fråga om resurser, vilket ju också socialstyrelsen har pekat på. Även om resurserna kanske på vissa områden är otillräckliga byggs de ju ut efter hand som ekonomiska och andra förhållanden medger.

Vad gäller den lilla motionen, som herr Sörenson talade om, den om de s. k. reträtthemmen, anser socialstyrelsen att sådana över huvud taget inte skulle ha några fördelar utan tvärtom innebära nackdelar och risker. Socialstyrelsen anser det olämpligt att sammanföra människor av denna kategori till ett och samma ställe. De bedöms bära behandlas som andra psykiskt sjuka.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Jag har bara en enda sak att säga: Jag tror att socialstyrelsen har fel i sin bedömning av frågan om ett reträtthem för människor som försökt att begå självmord men misslyckats. Jag är mycket rädd för att till varje pris alltid vara bunden av vad ett statligt organ säger. Jag anser att socialstyrelsen bedömt situationen fel och vidhåller därför mitt yrkande.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! Jag vill bara framhålla att utskottet måste väl i alla fall kunna lita lika mycket på socialstyrelsen, som har hand om alla dessa problem, som på en enskild motionär.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! I går kväll fanns en punkt i TV-programmet »Brännpunkt» som behandlade frågor av just detta slag. Vi fick höra många synpunkter; bl. a. sades att det system som gäller för mentalsjukvården i grunden borde förändras.

Om avveckling av ortsgruppsystemet, m. m.

Sedan jag nu lyssnat till herr Sörenson måste jag ställa mig frågan: Skulle vi inte kunna kosta på oss detta lilla, att ge en så pass liten grupp som 50 människor möjlighet att i en annan miljö än den som nu står till buds försöka återvinna hälsan?

I debatten i går deltog också personer som hade vårdats på sjukhus av detta slag, och de intygade att de ville ha en annan miljö, en annan vårdform.

Vi bör väl ändå kunna vara öppna för ett försök, när det gäller dessa människor. Vi borde ha råd med ett försök i enlighet med herr Sörensons förslag.

Jag ber därför, herr talman, att få ansluta mig till herr Sörensons yrkande vid den punkten.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten 1.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de rörande punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 30 och II: 81; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Sörenson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 137 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Sörenson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 26.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 138, i anledning av motioner om avskrivning av statsbidragen till anordnande av pensionärs-hem, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om avveckling av ortsgruppsystemet, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 139, i anledning av motioner om statstjänstemännens löner.

Till behandling hade utskottet förehåft

dels de likalydande motionerna I: 122, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 142, av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte uttala sig för att dyroortsgrupperingen av de statsanställdas löner borde avvecklas i enlighet med vad i motionerna anförts samt att därvid de särskilda förhållandena beträffande övre Norrland borde beaktas,

dels de likalydande motionerna I: 638, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 742, av herr *Hedlund m. fl.*, vari, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen

Om avveckling av ortsruppsystemet, m. m.

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att staten i sin egenskap av arbetsgivare målmedvetet borde verka för en jämnare inkomstfördelning före skatt i syfte att dels inom det egna avtalsområdet minska klyftorna mellan låg- och höginkomsttagare, dels därigenom indirekt stödja en sådan utveckling på arbetsmarknaden i övrigt,

dels de likalydande motionerna I: 675, av herr Åkesson, samt II: 771, av herr Westberg i Ljusdal och herr Nelande, i vilka motioner yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle besluta om åtgärder i syfte att nå fram till en avveckling av dyrortsgrupperingen och därvid även beakta de problem som kunde komma att uppstå i samband med denna avveckling,

dels ock de likalydande motionerna I: 677, av herrar Österdahl och Nils-Eric Gustafsson, samt II: 758, av herr Romanus, vari föreslagits, att riksdagen skulle uttala, att de kommunblock i Stockholms förorter, inklusive yttre förortszonen, i Gotlands län och i Västerbottens län, som enligt 1964 års prisgeografiska undersökning hade dyrhetstal motsvarande dem i 5:ans ortsrupp borde uppflyttas i 5:e ortsruppen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 122 och II: 142, I: 675 och II: 771 samt I: 677 och II: 758,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 638 och II: 742, såvitt nu vore i fråga.

Reservation hade anförts av herrar Ivar Johansson (cp), Johan Olsson (cp), Eliasson i Sundborn (cp), Mattsson (cp), Westberg i Ljusdal (fp) och Elmstedt (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

1. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 122 och II: 142, I: 675 och II: 771 samt I: 677 och II: 758 som

sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført angående avveckling av ortsruppsystemet,

2. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 638 och II: 742, såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført angående inkomstfördelningen.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! I föreliggande utskottsutlåtande behandlas motioner från centerpartiet med förslag att riksdagen skall uttala sig för att dyrortsgrupperingen av de statsanställdas löner avvecklas i enlighet med vad i motionerna anförts samt att därvid de särskilda förhållandena beträffande övre Norrland beaktas.

Det gäller här inte någon ny fråga — den har många gånger varit uppe på kammarens bord. Anledningen till att centerpartiet så konsekvent och ihärdigt arbetat för dyrortsgrupperingens avskaffande är ju att vi anser, att förutsättningarna för dyrortsgrupperingen inte längre finns. Vi tycker att systemet är orättvist, och vi menar att staten och samhället inte bör bevara orättfärdiga anordningar, allra minst nu när man kan märka en bredare uppslutning kring en allmän jämlikhetssträvan.

Systemet med dyrortsgruppering är 50 år gammalt, och de skäl som gällde vid genomförandet av systemet en gång i tiden finns inte längre. Centerpartiet har ju vunnit en viss framgång i det att en gradvis avveckling har skett — de två lägsta dyrortsgrupperna har slopats och skattegrupperingen och hyresgrupperingen har avskaffats.

När frågan om en slutgiltig avveckling av ortsruppsystemet väcktes i början av 1960-talet, hänvisade riksdagen till den beslutade prisgeografiska undersökningen. När denna förelåg, visade det sig att det inte fanns fog för de skillnader i lönehänseende som dyrortsgrupperingen innebar. Det befanns att den genomsnittliga kostnadsnivån

Om avveckling av ortssystemet, m. m.

i landet som helhet låg på 97,9 procent av Stockholms, alltså högsta dyrorten, kostnadsläge. Det var en skillnad på endast ett par procent, om man jämförde Stockholm med landet som helhet. Flera av de kommunblock som ingick i undersökningen och som tillhörde ortssystem 3 hade högre levnads-kostnader än Stockholm som låg i ortssystem 5. Dessutom torde man vid en sådan undersökning inte helt ha kunnat bedöma denna fråga rättvist. Det är ju mycket svårt att kunna bedöma de nackdelar som många gånger drabbar dem som bor i en lägre dyrortssystem, alltså i orter där det är långa avstånd till större centra och samhällseliga serviceanordningar.

Det har riktats en mycket stark kritik mot dyrortssystemeringen, inte minst från löntagare, från statstjänare och från pressen. I många opinionsyttringar har kritik mot ortssystemeringen kommit till uttryck. Man frågar sig då, varför vi har detta system kvar. Det är märkligt att det har gått så sakta att avveckla ett system som egentligen ingen har försvarat, utan som många har bedömt som orättvist. Vid de senaste avtalsförhandlingarna har en viss förbättring skett — arbetsmarknadens parter har kommit överens om vissa jämkningar så att spänningen mellan ortssystemerna nu är mindre.

Vi tycker att riksdagen som en gång har infört detta system bör kunna uttala sig för en avveckling av ortssystemeringen. Vi anser att riksdagen bör ha rätt att uttala sig i en fråga som gäller att undanröja en orättvisa — det bör ligga i jämlikhetens intresse.

I föreliggande utlåtande behandlas också centerpartimotioner om en ökad jämlikhet. Det har föreslagits att riksdagen skulle uttala sig för att staten i sin egenskap av arbetsgivare målmedvetet bör verka för en jämnare inkomstfördelning före skatt i syfte att dels inom det egna avtalsområdet minska klyftorna mellan låg- och högin-

komsttagare, dels därigenom indirekt stödja en sådan utveckling på arbetsmarknaden i övrigt.

I motionen framhålles att det i vårt land, som har en jämförelsevis hög standard, bör finnas särskilda möjligheter att verka för en ökad jämlikhet mellan olika grupper. Men den höga standarden utgör i sig själv ingen garanti för en ökad jämlikhet. Dessa frågor kräver ständig bevakning för att inte konkurrensfaktorn skall ta överhanden och tränga undan jämlikhetssträvandena. Samhället måste ta på sig ett stort ansvar för jämlikhetstankens förverkligande, inte minst när det gäller det avsnitt som vi nu behandlar, nämligen staten som arbetsgivare. Samhället har här stora möjligheter att påverka inkomstbildningen och verka för en ökad jämlikhet.

Utskottet har uttalat att årets förhandlingsresultat ligger helt i linje med de synpunkter som anges i motionen. Detta är glädjande och en god början. Vi anser dock att riksdagen bör klart ge till känna den uppfattning som kommer till uttryck i motionerna och att avtalsverket bör konsekvent arbeta för avtal som innebär en jämnare inkomstfördelning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet förgade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Bengtson, Axel Kristiansson, Eric Carlsson, Nils Nilsson, Harald Pettersson, Andreasson, Ernst Olsson, Ferdinand Nilsson* och *Nils-Eric Gustafsson*, fröken *Pehrsson* samt herr *Axel Georg Pettersson* (samtliga cp).

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Frågorna om dyrortssystemeringen och om strävanden efter en jämnare inkomstfördelning är avtalsfrågor och bör enligt majoritetens uppfattning ej behandlas av riksdagen på annat sätt än vad riksdagen har beslutat. Det innebär att de skall behand-

Om avveckling av ortssystemet, m. m.

las i riksdagens lönelegation, och det tycker jag att i varje fall en ledamot i lönelegationen borde respektera.

Årets avtalsrörelse, som avslutades den 12 juli, har, som framgår av redogörelsen i utskottsutlåtandet, i väsentliga stycken tillgodosett reservanternas synpunkter, både när det gäller avvecklingen av dyrortsgrupperingen och när det gäller strävanden efter en jämnare inkomstfördelning.

Till detta kommer att riksdagens lönelegation den 17 juli enhälligt godkände avtalsuppgörelsen, vilket innebär att även centerpartiet godtog densamma. Att nu komma med en reservation, som i någon mån måste uppfattas såsom en kritisk pekpinne mot de avtalslutande parterna, är därför enligt mitt förmenande omotiverat. Förhandlingsresultatet är sådant att den som är intresserad av dessa frågor — och det torde vi vara oavsett om vi tillhör majoriteten eller reservanterna i anslutning till utskottsbehandlingen av detta ärende — har all anledning att uttala sin uppskattning av det uppnådda förhandlingsresultatet.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Nyman* (fp).

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Jag kan erinra om att centerpartiets representanter i lönelegationen vid den förberedande diskussionen före avtalsarbetet för två år sedan begärde att lönelegationen skulle uttala sig för att ortssystemeringen skulle slopas. Centerpartiets representanter blev nedröstade i delegationen, och vi anser oss därför ha full frihet att här i riksdagen framföra denna mening.

Vi uppskattar givetvis det resultat som har uppnåtts i förhandlingarna i år, eftersom det mer än någon gång tidigare ansluter sig till de strävanden som har kommit till uttryck i våra mo-

tioner. Det skulle vara oklokt att efteråt försöka ändra det resultatet. Det är ju i förväg man skall ange riktlinjerna för hur avtalsförhandlingarna skall drivas. Vi hyser den största förståelse för att man skall respektera uppnådda resultat på löne marknaden. Vi anser dock att riksdagen skall uttala sig för att ett system som är orättvist snarast möjligt bör avvecklas. Det skulle kanske ha lett till en snabbare takt i avvecklingen av dyrortsgrupperingen.

Herr **PETERSSON, BERTIL**, (s):

Herr talman! Vill man få dessa frågor realbehandlade, skall man så långt jag förstår följa de former för handläggning som riksdagen själv har dragit upp. Den som har principiella synpunkter på avtalsfrågor skall föra fram dessa synpunkter i lönelegationen. Det är inget bärande skäl, herr Johan Olsson, att man, därför att man har råkat hamna i minoritet i riksdagens lönelegation, helt skall sidostepa den i fortsättningen. Det kan inte vara ett riktigt förfaringsätt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 139, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. personalvården inom statsförvaltningen

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 107;

Nej — 20.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. personalvården inom statsförvaltningen

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 140, i anledning av motioner om personalvården inom statsförvaltningen m. m.

I detta utlåtande hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 678, av herr *Österdahl m. fl.*, och II: 751, av herr *Nelander*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamma åtgärder med syfte att giva statens personalvårdsnämnd permanent karaktär och resurser så att verksamheten beträffande personalvården kunde utvidgas att omfatta hela landet,

dels ock motionen II: 417, av herr *Wiklund* i Stockholm och herr *Strömberg*.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 678 och II: 751,

2. att riksdagen måtte avslå motionen II: 417 i vad den avsåge viss inventering,

3. att riksdagen måtte avslå motionen II: 417 i vad den ej behandlats under 2.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Westberg* i Ljusdal (fp) och *Eriksson* i Arvika (fp).

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Till statsutskottets utlåtande nr 140 angående personalvården inom statsförvaltningen m. m. har fogats ett särskilt yttrande med anledning av motionerna I: 678, II: 751 och II: 417. Samtliga motionärer tillhör folkpartiet.

I det särskilda yttrandet har framhållits, vilket också är utskottets uppfattning, att behovet av en aktiv personalpolitik i den statliga förvaltningen är stort. När vi har behandlat remissutlåtandena inom avdelningen har vi också funnit att det görs mycket i dag för personalvården inom statlig förvaltning. Det är många utredningar på gång, försöksverksamhet bedrivs o. s. v.

Vi anser emellertid i likhet med motionärerna att det är beklagligt att den verksamhet som statens personalvårdsnämnd bedriver inte ännu har utvidgats utöver Stockholmsområdet, Östergötlands och Västerbottens län i personalfrågor, med undantag av partiellt arbetsföras rehabilitering m. m. där verksamheten bedrivs över hela landet.

Vi tycker också att det är otillfredsställande att resultaten av nämnda försöksverksamhet inom vissa områden, trots att den har bedrivits en relativt lång tid, ännu inte har givit till resultat att man kunnat och velat ge statens personalvårdsnämnd en permanent karaktär. Vi anser att staten i sina företag skall vara ett föredöme i personalvårdsfrågor. Vi har inskränkt oss till att genom ett särskilt yttrande till ut-

Om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av vissa offentliga uppdrag

skottets utlåtande understryka behovet av en ännu mera aktiv personalpolitik från statens sida.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av vissa offentliga uppdrag

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 141, i anledning av motioner om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av vissa offentliga uppdrag.

I de likalydande motionerna I: 269, av herrar *Axel Georg Pettersson* och *Axel Kristiansson*, samt II: 301, av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl., hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att Kungl. Maj:t måtte verka för ett statstjänsteman vid tjänstledighet för offentligt uppdrag som ledamot av riksdagen eller kyrkomötet eller som riksdagens revisorer vidkändes C-avdrag.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 269 och II: 301.

Reservationer hade anmälts

1. av herr *Olsson, Johan*, (cp), utan angiven mening; och
2. av herr *Eliasson* i Sundborn (cp), likaledes utan angiven mening.

Herr **PETTERSSON, AXEL GEORG**, (cp):

Herr talman! Jämlikhetsfrågorna har ju ett mycket stort utrymme i den politiska debatten i dag. Från centrens sida vill vi arbeta för ett rättvisare samhälle med minskade klyftor i fråga om standard och inkomster. Jämlikhetsdebatten har också aktualiserat en allmän

huvudmålsättning som syftar till en ökad rättvisa mellan olika medborgargrupper. Inte minst gäller detta på löneområdet.

I den motion som vi nu behandlar har vi motionärer understrukit att det för politikerna är angeläget att bryta den hittillsvarande utvecklingen, som främst tagit sig uttryck i att löneklyftorna bibehållits och i vissa fall ökats. Det måste vara politikernas uppgift att genom åtgärder på olika områden se till att de som har det sämst ställt i detta samhälle får en större del av standardhöjningen och inkomstökningen. Vi har i motionen sagt att de grupper som redan befinner sig på en hög nivå och har en gynnad ställning måste solidariskt finna sig i att få en långsammare takt i standardutvecklingen. Framför allt anser vi det angeläget att uppenbara privilegier för vissa grupper utan hållbara motiveringar undanröjs. Detta bör så mycket mera betonas då det gäller en fråga som måste anses vara speciellt känslig för riksdagens ledamöter, eftersom riksdagsmännen själva beslutar om sina löneförhöjningar. Med hänvisning till det allmänna avlöningsavtal för statliga tjänstemän som föreligger mellan statens avtalsverk och berörda tjänstemannaorganisationer erhåller dessa tjänstemän, då de är tjänstlediga för att exempelvis fullgöra uppdrag som riksdagsledamot, ett s. k. dubbelt B-avdrag på lönen från sin ordinarie tjänst. Detta motsvarar nära nog två tredjedelar av full lön. Det innebär, för att ta ett par exempel från motionen, att en byrådirektör i ortsgrupp 5, lönegrad 28, får behålla 1 709 kronor av ordinarie lön — detta vid sidan av riksdagsmannaarvodet. En grundskolelektor i samma ortsgrupp, med lönegrad U 24, behåller 2 100 kronor. Det är här anledning uppmärksamma att under den tid vederbörande åtnjuter tjänstledighet för att fullgöra sitt uppdrag i riksdagen han också är helt ledig från sin tjänst.

Om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av vissa offentliga uppdrag

Det är enligt min mening orimligt att man har ett löneavtal som innebär att människor lyfter lön för arbete som de inte utför. Därtill kommer att det inte heller görs någon inskränkning i rätten till semester för den tid vederbörande har tjänstledighet. Självfallet har jag och mina medmotionärer den uppfattningen att ersättning för det arbete som en tjänsteman kan hinna utföra vid sidan om riksdagsmannarbetet skall utgå.

Utskottet har i sin motivering för avslag på motionen anført att detta är en förhandlingsfråga och att det ankommer på riksdagens löne delegation att på riksdagens vägnar ge uttryck för principiella ställningstaganden i samband med löneförhandlingar. Det har vi nyss hört i den tidigare förda debatten. Även om det i och för sig är formellt riktigt anser jag att detta är en sådan principfråga där riksdagen direkt bör ge sin mening till känna.

Vi har för en stund sedan behandlat motioner angående statstjänstemännens löner, främst avseende dyrortsgrupperingen inom lönesystemet. Utskottet har med en motivering liknande den som använts i detta utlåtande yrkat avslag på dessa motioner. Till det utlåtandet var dock fogad en reservation, som vi nyss röstade om. I den motionen har man — i likhet med vad jag anført i den förevarande motionen — menat att intet hinder föreligger för riksdagen att ge sin uppfattning i frågan till känna.

Herr talman! Jag vill sluta med att säga: Om vi politiker vill bli trodda måste också våra handlingar visa att vi menar allvar med vårt tal om jämlikhet och förbättringar, som de facto måste ske för stora medborgargrupper. Då bör vi också här i riksdagen ge vår mening i anledning av denna motion till känna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionsparet I: 269 och II: 301, som innebär hemställan om en riks-

dagens skrivelse till Kungl. Maj:t i anledning av vad som där anförts.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Vid utskottets behandling av denna fråga har Lars Eliasson och jag fogat en blank reservation till utlåtandet. Jag vill redogöra för bakgrunden därtill.

Vi instämmer i princip med motionärerna i denna fråga. Vi vill särskilt understryka det som anføres om att man genom åtgärder på olika områden måste se till att de som har det sämst ställt får en större del av standardhöjningen och att de som befinner sig högt upp på inkomstskalan får nöja sig med en långsammare standardförbättring. Vi finner inte att det finns skäl till att det skall utgå lön när en riksdagsman åtnjuter hel tjänstledighet från sin förutvarande tjänst. Är det däremot så att han under viss tid av året utför ett arbete i tjänsten, är det alldeles självklart att ersättning härför skall utgå i vanlig ordning.

Utskottet har inte tagit ställning till sakfrågan utan har antytt att det ankommer på löne delegationen att ta upp denna fråga. Vi som står bakom den blanka reservationen förutsätter att så kommer att ske, och vi räknar med att denna fråga kommer att utredas av löne delegationen. Skulle det då inte bli något resultat, kan det finnas anledning att återkomma i riksdagen för att få ett principuttalande.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Herrar Axel Georg Petersson och Johan Olsson har nu redogjort för sina ståndpunktstaganden i fråga om denna motion och den blanka reservationen. Jag tycker att centerpartiets representanter i statsutskottet har fattat situationen bättre än motionärerna. Man har där insett att det gäller en förhandlingsfråga. När vi har

Om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av vissa offentliga uppdrag

möjligheter att i riksdagens lönelegation även ta upp sådana här frågor, kan man inte inom statsutskottet biträda motionerna utan endast avstyrka dem. Våra principiella synpunkter har ju redan behandlats i ett tidigare ärendet.

När det gäller att minska klyftorna mellan olika lönegrupper i samhället är vi fullt överens. Det är inte något speciellt för centern, och det hoppas jag att ni inte tycker heller. Det är något som vi alla vill medverka till.

Herr talman! Jag yrkar bifall till statsutskottets utlåtande nr 141 och avslag på motionerna.

Herr PERSSON, YNGVE, (s):

Herr talman! Jag har som bekant många gånger i denna kammare pläderat för att riksdagen bör ha en uppfattning i de praktiska jämlikhetsfrågorna och att man inte bara skall hålla remissanförändan om jämlikhet. Men det skyggar vi för så fort det gäller löne marknaden. Då hänvisar vi till att det finns avtal — så också den här gången — och att vi alltså inte skall blanda oss i dem. Det betyder att denna riksdag tydligen tror att vi kan ordna jämlikhet genom att stå vid sidan om löne marknaden.

Här har motionärerna alldeles riktigt pekat på en avart — generositet eller slöseri, vad man vill — som inte har ett dugg att göra med de värderingar i fråga om jämlikhet som gör sig gällande i andra sammanhang. Riksdagen ser sig nödsakad att gå på gång avslå ytterst angelägna reformer med hänsyn till resursbrist. Det är precis så som en talare sade, herr Pettersson: Det finns bara en väg att stuva om förhållandena, och det är att man håller igen där behoven är väl och mer än väl tillgodosedda och använder de resurserna i första hand där de stora bristerna finns. Jag kan inte finna annat än att man borde ta bort etiskt rent

orimliga förmåner och inte bara vänta på att andra skall halka in på samma orimligheter. Vi har inget intresse av en social attityd som innebär en snedvridning i riktning mot ett system där folk har inkomst utan arbete, under det att andra skall slita mycket hårt för en relativt knapp föda.

Jag förstår inte varför inte denna riksdag skulle kunna ge uttryck för motionärernas uppfattning, att man måste ta itu med denna fråga i anslutning till nästa avtalsförhandling. Jag tycker att det var en riktig motion. Det är just sådan vaksamhet vi behöver ha i detaljerna. Vi måste summera ihop dem till en politik, en attityd som leder framåt och löser jämlikhetsfrågorna någon gång. Då kan man ju börja i toppen, där onödigheterna grasserar mer eller mindre till anstöt för folk i allmänhet.

Häri instämde herr *Bengtson* (cp).

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! I egenskap av medlem i utskottet vill jag göra en liten kommentar till utskottets utlåtande och likaså till den debatt som har varit här i kammaren i dag.

Utskottets utlåtande är ju på denna punkt mycket kort — ibland säger man föredömligt kort. Jag skulle dock inte vilja använda det hedrande uttrycket i detta sammanhang; sannolikt har inte det motivet varit vägledande när man begränsat vad utskottet skrivit till knappt fem rader. Snarare gör jag den bedömningen att då man här förmenar att nu rådande förhållande skall bestå är det bäst att skriva så litet som möjligt. Om saken — som herr Yngve Persson sade — är omöjlig att försvara, gör ju varje argumentering saken bara sämre och sämre. Därför begränsar man sig till fem rader och skriver kort och gott att riksdagen inte har med saken att göra, vi har en lönelegation, och den skall ge riksdagens me-

Om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av vissa offentliga uppdrag

ning till känna också i principiella frågor.

När man åker ut och talar jämlikhet är det naturligtvis väldigt skönt att veta, om man nu har fått en eller annan tusenlapp i fickan för arbete som man inte gjort, att om man blir tillfrågad om hur man ser på den saken, man då kan svara att det har vi politiker egentligen inte med att göra, vi har tillsatt en löne delegation för behandling av sådana spörsmål, och sedan är det en förhandlingsfråga. Då är hela barlasten borta, och man kan tala hur fördomsfritt som helst.

Jag vill ställa den frågan till dem som står bakom detta utlåtande: Hur skall riksdagens löne delegation kunna ge riksdagens syn på principiella avtalsfrågor till känna, om den inte vet vilken uppfattning riksdagen har i en sådan fråga? Jag tycker det skulle vara en orimlig situation för denna löne delegation att behöva ta ansvar utan att ens ha pejlat stämningen. Delegationen vet inte om riksdagen vill ha kvar detta system eller ej.

Jag tycker därför det är ganska märkvärdigt att man inte från utskottets sida gjort ett klart ställningstagande i sakfrågan och då från mina utgångspunkter givetvis yrkat bifall till motionen.

Det har sagts att jämlikheten surrar i den politiska debatten i dag. Det har vi nog hört allesammans. Vi talar väl jämlikhet oavsett vilket parti vi tillhör.

Nu är jämlikhet emellertid ett diffust begrepp, och en definition vore värdefull. Men är detta utskottets ställningstagande en definition på jämlikhet, då måste det vara mycket besvärligt att gå ut och tala om den.

Jag är glad att jag kan skilja ut mig här i dag. Jag hoppas att det blir fler som så att säga skiljer ut sig i en kommande votering. Annars är jämlikhetsdebatten ingenting annat än en stor bluff. Jag vill påstå att den fråga det här gäller är en av de största skönhetsfläckarna när det gäller jämlikheten.

Jag sade att utskottets utlåtande var kort. Jag måste säga att försvaret här i kammaren också var mycket kort. Jag vet inte hur jag skall tolka herr Nyman som fått den obehagliga rollen att försvara utskottet. Menar herr Nyman att det förhållande som nu råder är riktigt? Jag är inte säker på hur han menar. Ett klart svar på denna punkt skulle vara ytterst värdefullt. Om svaret är nej, vill jag göra en följdfråga: Tror herr Nyman att det någonsin blir en ändring på detta förhållande utan att man säger ifrån från riksdagens sida? Jag tror det inte.

Herr talman! Med dessa kommentarer vill jag instämma i det yrkande som ställts av herr Pettersson.

Herr NYMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! De anföranden som har hållits här av herr Kristiansson och även delvis av herr Persson innehåller enligt min uppfattning en nedvärdering av riksdagens löne delegation och dess uppgift. Jag ifrågasätter efter dessa anföranden om löne delegationen har det förtroende i denna kammare som den borde ha. Denna kammare har varit med om att tillsätta löne delegationen. Denna innehåller representanter från de olika partierna med möjligheter att lägga fram synpunkter, och den diskussion som nu äger rum i denna kammare motsäger enligt min uppfattning det beslut som vi själva varit med om att fatta. Jag har blivit uppfordrad att avge en personlig deklARATION om vad jag tycker om de löner som vi har i riksdagen — om jag tycker att de är rättvisa.

Jag anser att detta inte har med saken att göra, utan jag har liksom utskottet tagit en principiell ställning i denna fråga. Vi menar att detta skall diskuteras inom löne delegationen. Om löne delegationen inte är det kompetenta organet i detta fall, då får ni väl avskaffa löne delegationen, men vi kan

Om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av vissa offentliga uppdrag

inte diskutera på annat sätt än principiellt, när vi nu har en sådan delegation som skall göra principiella ställningstaganden i samband med löneförhandlingar o. s. v.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Det där, herr Nyman, var inget svar. Det var bara en undan-glidning i själva sakfrågan. Jag kan inte se saken så enkelt. Man kan inte undgå att som politiker ha en mening i en så viktig fråga. Försvaret herr Nyman systemet, eller försvarar han det icke? Jag tycker det är rimligt att här ge till känna ett klart ställningstagande.

Det är alldeles fel att fatta detta som ett misstroende mot löne delegationen eller ett underkännande av densamma. Jag upprepar att det för denna delegation måste vara av väsentligt värde att veta vad riksdagen anser i denna fråga. Det är inte ett underkännande av en delegation om man låter den gå till sin uppdragsgivare i en principiell fråga eller om huvudmannen i en viktig principiell fråga säger att han vill att delegationen skall följa en viss linje. Detta är varken ett underkännande eller ett misstroende.

Men jag vill tillägga att motionens tillkomst givetvis är ett underkännande av de förhållanden som råder för närvarande. Det är alldeles självklart, och jag hoppas att herr Nyman inte missuppfattar mig i det avseendet.

Herr NYMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är medveten om att vi har ett representativt system som överlåter till vissa representanter att föra vår talan. Det finns representanter i löne delegationen för alla demokratiska partier. När herr Axel Kristiansson säger att de skall ta reda på vad vi har för uppfattning här i riksdagen, så har ni ju möjlighet att tala om det för

dem. Jag hoppas ni har god kontakt med era representanter i löne delegationen. Jag måste intyga att de har skött sig bra och — även om partiet varit i minoritet — vid olika tillfällen fört fram centerpartiets synpunkter. Fortsätt med det!

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Får jag tolka herr Nymans senaste inlägg som ett försvar i sakfrågan för det förhållande vi i dag har?

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Det nämndes alldeles nyss att den del av lönen från sin tjänst som statstjänstemännen får behålla om de är riksdagsmän är en av de största skönhetsfläckarna i jämlikhetsdebatten. Det är verkligen att ta stora ord i sin mun. Vill man föra ett sådant resonemang bör man också gå vidare och plocka av oss andra, som råkar ha en anställning vid sidan om riksdagsarbetet, de pengar som vi kan förtjäna under riksdagsperioderna. Man bör t. ex. säga till lantbrukarna att avstå sju tolfedelar av den avkastning som deras lantbruk ger. Det skulle finnas mycket att göra på det området. En riksdagsman som råkar vara styrelseledamot i ett statligt verk är det kanske just därför att han är riksdagsman. Skall han då avstå från den ersättning han uppstår som styrelseledamot? Uppriktigt sagt anser jag det vara litet futtigt att föra in sådant resonemang i debatten. För mig är den väsentliga frågan om man vill bereda den grupp av befattningshavare det gäller en möjlighet att fungera i riksdagen utan ett direkt inkomstbortfall från annan tjänst. Det är inte så mycket frågan om att få pengar för att man inte arbetar, herr Yngve Persson.

Sedan vill jag erinra om en sak som

Om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av vissa offentliga uppdrag

jag anser bör nämnas då denna fråga har tagits upp även i förhandlingssammanhang. Fram till för sex å åtta år sedan var löneavdraget för statstjänstemän som var riksdagsmän mindre än för närvarande. I ett förhandlingssammanhang ökade man avdraget till det dubbla för att det bättre skulle sammanfalla med den inkomstnivå som det normalt rörde sig om.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Herr Lidgards anföran-
de bekräftar väl vad jag sade att det är
bäst utan någon argumentation från
försvarets sida — det blir bara sämre
av det.

Huruvida det är futtigt att ta emot
ett par tusenlappar utan att göra nå-
gonting härför, det må andra bedöma.
Jag anser det inte vara småsaker, i var-
je fall inte i jämlikhetsdebatten.

Det är en fantastiskt haltande jäm-
förelse herr Lidgard ger sig in på när
han anför att även riksdagsmän ur and-
ra grupper som tjänar pengar vid sidan
om sitt riksdagsjobb skall inbegripas,
t. ex. de fria företagarna och då sär-
skilt lantbrukarna. Det är en väsentlig
skillnad mellan dessa kategorier. I ena
fallet anmäler jag till min arbetsgivare
att jag blivit riksdagsman, tar ledigt,
utan att ordna ersättare. Jag har inga
som helst bekymmer för arbetets utfö-
rande. Då jag kommer tillbaka återfår
jag min tjänst. Betydligt besvärligare
är det om jag är fri företagare och
måste ta alla konsekvenser. Företaget
kanske går med förlust, det är inte all-
deles uteslutet. Det är en helt ovidkom-
ma jämförelse.

Til syvende og sidst finns anledning
att tillägga ännu en sak nämligen, att
om en riksdagsman har arbetsuppgifter
eller med andra ord utför arbete vid
sidan om sitt riksdagsmannaskap, då
är det avgörande om han ändock skö-
ter sitt riksdagsmannaskap och gör skäl

för lönen härför. Men det är inte denna
församling alltså riksdagen som avgör
huruvida detta är fallet — det är väl-
jarna. Anser väljarna att han inte skött
sitt riksdagsmannaskap och gjort skäl
för den lönen nomineras han sannolikt
inte på nytt; då faller han bort. Han får
alltså själv ta det ansvaret. Om han så-
ledes tjänar pengar på annat sätt med
allt det risktagande det innebär, må det
vara hans ensak. Det är väsentligt an-
norlunda än att ha kvar sin tjänst och
delar av sin lön för arbete som man
inte längre utför. Jag hoppas att herr
Lidgard har förstått skillnaden.

Herr STRANDBERG (m):

Herr talman! Jag råkar vara en av
de förkättrade individer som är invol-
verade i motionens frågeställning. Vi
bör kanske ändå till en början göra
klart för oss att för ett flertal år sedan
godtog riksdagen de principer rörande
olika löneavdrag för statstjänstemän-
nen som var gällande ända fram till den
tidpunkt då vi fick det nya förhand-
lingssystemet. Det har mig veterligen
icke tidigare förekommit att man velat
angripa det riksdagsbeslut som resul-
terade i de bestämmelser som så små-
ningom överfördes till — som herr Lid-
gard mycket riktigt påpekade — det
s. k. dubbla B-avdraget. Det måste väl,
herr talman, ha funnits ett motiv, när
riksdagen den gången gav sig in på en
sådan principiell lösning. Vi får inte
glömma bort att riksdagen i egenskap
av arbetsgivare för statstjänstemännen
den gången måste ha haft ett motiv till
att den godtog löneavdragsprincipen,
varvid bl. a. särskilt togs undan leda-
motskap i riksdagen och deltagande i
kyrkomötet. Inom större delen av stats-
förvaltningen råder i realiteten det för-
hållandet att man låter tjänstemän, som
kommer med i riksdagsarbetet, få be-
tydligt sämre befodringsmöjligheter
och många gånger också sämre anställ-
ningspremissur i sin statliga yrkesut-

Om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av vissa offentliga uppdrag

övning. Jag tror inte vi på den här punkten skall behöva få någon polemik mellan någon här i kammaren och mig, för i så fall kan jag lägga fram konkreta bevis på att detta är det verkliga förhållandet.

Det var också så att vi här i riksdagen godtog de förhållanden och principer som i dag är rådande, när vi övergick till det nya förhandlingsystem som infördes för ett antal år sedan. Det finns enligt min uppfattning ingen orsak att rota i enbart detta.

Låt mig säga, herr talman, att jag kan ha viss förståelse för de motionärer som tagit upp och pekat på ett problem, men jag har absolut ingen förståelse för att man kan ta ordet jämlikhet i sin mun, när man uteslutande angriper ett enda område där detta verkar, nämligen statstjänstemannasektorn. Precis som herr Lidgard efterlyser jag i så fall i den s. k. jämlikhetsdebatten en helt annan metodik, om man skall lösa det problem som är involverat i frågan om riksdagsmännens arvoden och ersättningar på arbetsmarknaden. Hur många riksdagsledamöter sitter inte här som exempelvis är journalister och verkar som aktiva journalister och uppbär ersättning för detta. Det kan inte heller vara riktigt, men det är en avtalsfråga mellan vederbörande riksdagsman och hans anställningsorgan, vilket det nu kan vara. Om han är chefredaktör eller journalist, det lägger jag mig inte i. Det får de själva klara upp med sin arbetsgivarpart, men man borde ta med även sådana förhållanden i resonemanget. Jag skall lämna jordbrukarna därhän, men nog skulle man kunna yttra en hel del också på den punkten. Jag skall även lämna herrar förbundsordförande i fred, men det kan också diskuteras hur många sådana som sitter och uppbär stora arvoden. Jag skall heller inte ta upp frågan om en hel del riksdagskolleger som är kvarts- eller halvtidsanställda landstingsråd och åtnjuter sin

fulla arvodesersättning från landstinget utan det ringaste avdrag fastän de är i Stockholm — och borde vara i Stockholm åtminstone ett antal dagar i veckan och sköta sitt riksdagsmannaupdrag.

Jag skall inte heller ta upp frågan om anställda i privatföretag, som också de träffar ett avtal med sina arbetsgivare den dag de råkar hamna i riksdagen. Jag skall inte ta upp frågan om egna företagare och liknande, inte heller den frågeställning, som måste tas med i helhetsbilden om vi skall diskutera saken, nämligen att det är en väsentlig skillnad mellan dem som bor i Stockholm eller dess närhet och alla dem som bor betydligt längre bort. Dessa senare kan inte på kvällstid ägna sig åt sitt privata företag eller åt någon tjänstgöring, exempelvis halvtidstjänstgöring i ett departement eller annan deltidstjänstgöring inom olika statliga organ.

Problemet, herr Axel Kristiansson, är betydligt större än vad man här gör gällande. Om man skall angripa denna problematik — jag erkänner att det finns problem i detta sammanhang — måste man angripa den över hela fältet och inte uteslutande hoppa på statstjänstemännen.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag vill helt kort till herr Strandberg säga att jag självfallet inte har någonting emot att man vidgar detta fält i den mån förhållandena överensstämmer. Men när han drar in de halv- eller kvartstidsanställda landstingsråden — heltidsanställda sådana finns väl inte som alltjämt är riksdagsmän — föreligger ändå den skillnaden att dessa måste utföra ett arbete och ta ett ansvar för uppgiften också under den tid riksdagen fungerar. Jag sade tidigare att det är väljarna som avgör när detta arrangemang får sådan

Om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av vissa offentliga uppdrag

slagsida att vederbörande inte borde vara riksdagsman längre. Det är en korrektionsfaktor. Men den som har en tjänst och tar fritt från den, har inget motsvarande ansvar och utför heller inget arbete.

Det är möjligt att herr Strandberg har rätt när det gäller befodringsgången. Rimligt vore ju då att angripa den punkten, att få så att säga en avlösnings av de här påtalade förmånerna mot ett annorlunda förhållande i befodringshänseende. Orimligt vore väl inte krav på räknande av riksdagsår som kvalificerande i tjänsten. Jag kan inte tänka mig annat än att det borde vara möjligt att komma fram den vägen. Den är inte på något sätt utmanande. Den är fullt logisk och riktig, tycker jag.

Herr PERSSON, YNGVE, (s):

Herr talman! Till herr Nyman — som jag i dag inte känner igen — vill jag liksom herr Kristiansson säga att det är en alldeles orimlig slutsats att man skulle uppfatta en uppslutning kring motionärernas förslag som en anmärkning mot löne delegationen. Riksdagen har genom att år efter år tolerera förhållandena gett sin sanktion. Att a priori utgå ifrån att man genom tillsättandet av en löne delegation har givit den ansvaret för att rensa upp alla oegentligheter är inte rimligt. Även om någon har haft den föreställningen, är det helt klart att vi som riksdagsmän och enskilda individer aldrig kan avhända oss rätten till opinionsbildning för en nyordning, och även om jag har kanaler via den socialdemokratiska riksdagsgruppen, kan det inte vara någon entydig utväg. Det finns tillfällen när jag anser att jag i demokratin namn inte bör gå via den instansen utan rätt fram till denna talarstol. Jag hoppas att andra ledamöter också tycker att det är en riktig politik att vägra trubba av opinionsmöjlighete-

terna via en rad instanser, vilket demokratin i och för sig inte heller förutsätter i en debatt av detta slag.

Jag vill sedan säga till herr Lidgard att om han vill försvara det system som nu gäller, bör ju herr Lidgard som framstående fackföreningsman och som anhängare av jämlikhet, liksom hans parti är, yrka på en lagstiftning om lika ordning över hela löne marknaden. Men då kommer herr Lidgard att få det beskedet att det inte finns några resurser i världen för det ändamålet och att det finns mycket angelägnare uppgifter. Genom att vända på frågeställningen får man perspektiv över det hela och förstår kanske motionärerna bättre. Det förhåller sig ju så att vi ger några få mycket generöst, och sedan är det slut. Därefter försvarar de gynnade med näbbar och klor vad som genomförts, hur orimligt det än är.

Herr Strandberg säger att riksdagen måste ha haft något motiv. Det har väl varit så att de som har förhandlat har kommit med förslag, och så har riksdagen inte lagt sig i detta. Men då skall väl inte riksdagen blanda sig i jämlikhetsdebatten. Det är meningslöst om man i riksdagen håller stora orationer och sedan låter andra avgöra jämlikhetsfrågorna i en instans som dessutom inte ens uppfattas ha uppdraget att förverkliga jämlikhetsprincipen.

Herr Strandberg säger att motivet för löneavdraget för statstjänstemännen vid offentligt uppdrag skulle vara att dessa tjänstemän skulle få sämre befodringsmöjlighet. Ja, men, herr Strandberg, vi förde här för inte så länge sedan en debatt om pension för riksdagsmän. Då var huvudmotivet för denna omöjliga reform — som blev möjlig — att riksdagsmännen har sämre befodringsmöjligheter. Hela detta resonemang håller ju inte.

Det är lika bra, herr talman, att rensa luften på en punkt, även om det tar emot för mig att stå här och prata i egen sak. Men herr Strandberg undrade

Om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av vissa offentliga uppdrag

i sitt anförande, om inte också de fackliga förbundsordförandena förfor på samma sätt som här antytts. Jag vet att det finns två förbundsordförande här i kammaren, nämligen herr Knut Johansson och jag själv — jag talar bara om LO; de andra fackliga ordförandena kan jag inte hålla reda på i detta ögonblick. Det finns en kvinnlig ombudsman i LO i andra kammaren som har halvtidstjänst och sin lön avvägd där efter, och var säker på att hon klarar sitt arbete på det sätt som vi har förväntat oss i LO:s styrelse! När jag kom in i riksdagen hemställde jag hos min förbundsledning om att lönen skulle skäras ned eller tas bort helt men med bibehållen maximal pensionsrätt, d. v. s. att jag inklusive en eventuell riksdagspension en gång i tiden skulle få mig tillerkänd pension som om jag hade varit i tjänst hos förbundet hela tiden. Förbundsledningen har konstaterat att det inte är fråga om åtta timmars arbetsdag för min del och att jag sköter tjänsten i förbundet och mycket annat. En kraftig lönesänkning har dock skett tidigare. Men jag tänkte att jag till varje pris skulle se till att jag inte fick hugg på mig, och därför uppbär jag fr. o. m. den 1 januari i år ingen lön från mitt förbund men sköter tjänsten, såvitt jag vet, tillfredsställande för uppdragsgivarna. Dessutom har jag ett avdrag av 1 200 kronor per år till riksdagsgruppen från mitt riksdagsarvode och ett avdrag av 1 200 kronor per år till Stockholms arbetarekommun — detta efter skatt — jämte en rad andra saker som följer med tjänsten, varför jag ligger en bra bit under riksdagsmannalönen för närvarande. Men, herr talman, det går mycket bra för Yngve Persson som trots att han har av sagt sig flera uppdrag har kvar några arvoden och kommer upp i en mycket förnämlig inkomst jämfört med den stora massan här i landet. Jag har emellertid, herr talman, aldrig haft någon arbetsfri inkomst och tänker värja mig

mot det i framtiden. Herr Lidgard har tydligen andra vanor, han rör sig i andra miljöer och ser saker och ting ur andra perspektiv. Därför oroar inte sådant honom.

För mig, ärade kammarledamöter, är det en absolut grundläggande tanke att människor som kan arbeta och därför bör arbeta inte skall ha arbetsfri inkomst, ty det är helt enkelt att snylta på medmänniskorna. Det blir kanske en gång en debatt, där vi får tillfälle att ventilera den frågan litet närmare, principiellt och etiskt. Det finns kanske litet för mycket folk i vårt samhälle som har arbetsfria inkomster såväl inom som utom lagens ramar. Jag känner mig riktigt tacksam mot motionärerna för att de satt tummen på den här punkten, så att vi kommer i gång även med den här sortens debatt.

Herr PETERSSON, AXEL GEORG, (cp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten mycket utan vill till sist bara göra det konstaterandet att det till synes är signifikativt att flera ledamöter av moderata samlingspartiet och en folkpartist stått upp till frenetiskt för svar för utskottet i detta ärende. Centern och en socialdemokrat, herr Yngve Persson, ser ju detta som en verklig jämlikhetsfråga. Voteringen kommer att bli mycket intressant, sedd ur min synpunkt.

Herr PETERSON, ERIC, (fp):

Herr talman! Bara en kort upplysning! När herr Strandberg sade »de förkättrade statstjänstemännen» kom jag att tänka på att man i regel sätter likhetstecken mellan stats- och kommunalanställda. Jag finner det därför angeläget, inte minst från min egen synpunkt, att påpeka att de här förmånerna inte gäller de kommunalanställda.

Om inrättande av ordinarie halvtidstjänster inom den statliga förvaltningen

da. Man kunde få den uppfattningen, när man hörde herr Pettersson ta som exempel grundskolerektorerna, vilka sorterar under den kommunala skolstyrelsen men är statstjänstemän. Det betyder att om en grundskolerektor kommer in i riksdagen så får han förmånerna, men om vaktmästaren i samma skola blir riksdagsman så får han inte dessa förmåner.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Må det tillåtas mig att till sist säga ytterligare ett par ord. Jag tror att alla har uppfattat mina tidigare inlägg här så att jag enbart har diskuterat principfrågan och inte sakfrågan. Det har ställts direkta frågor till mig hur jag ställer mig till sakfrågan, och jag har inte besvarat den. Jag vill nämligen helst göra det personligt med vederbörande. Men så mycket kan jag säga, att jag visst har förståelse för motionärernas synpunkter.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pettersson, Axel Georg*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 141, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Pettersson, Axel Georg*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 20.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om inrättande av ordinarie halvtidstjänster inom den statliga förvaltningen

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 142, i anledning av motioner om inrättande av ordinarie halvtidstjänster inom den statliga förvaltningen.

I de likalydande motionerna I: 672, av herrar *Wirtén* och *Lindblad*, samt II: 728, av herr *Ahlmark m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning syftande till att införa ett system av ordinarie halvtidsbefattningar inom den statliga delen av arbetsmarknaden.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 672 och II: 728.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Mattsson* (cp), *Westberg* i Ljusdal (fp), *Elmstedt* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade,

Om inrättande av ordinarie halvtidstjänster inom den statliga förvaltningen samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført i anledning av motionerna I: 672 och II: 728.

Reservanterna hade bland annat ansett, att motionerna lämpligen borde överlämnas till den år 1967 tillsatta lönesystemutredningen med syfte att det motionsvis framställda yrkandet bleve tillgodosett.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Till statsutskottets utlåtande nr 142 om inrättande av ordinarie halvtidstjänster inom den statliga förvaltningen har fogats en reservation av representanter från de båda mittenpartierna. Denna reservation bygger på ett motionspar I: 672 och II: 728 med yrkande om inrättande av ordinarie halvtidstjänster inom den statliga förvaltningen.

I reservationen har vi emellertid inte helt biträtt motionärernas yrkande utan har modifierat det. Vi säger i reservationen att motionerna har aktualiserat en trygghetsfråga som kräver särskild uppmärksamhet. Har man en statlig ordinarie tjänst t. ex. såsom lärarinna men av familjeskäl önskar en reducerad tjänstetid försämras villkoren. Vi anser detta vara en försämring också av tryggheten. Det borde ställas krav på att det i olika avseenden ges fullvärdiga alternativ till heltidstjänstgöringen. Därför bör möjligheter skapas att inrätta ordinarie deltidstjänster i offentlig förvaltning.

Det har i utskottets skrivning och vid behandlingen av detta motionspar framkommit att lönesystemutredningen skulle i nära anknytning kunna ta upp det problem som har framförts i motionerna. Enligt reservanternas mening bör motionerna lämpligen kunna överlämnas till den utredningen. Då skulle klarhet kunna vinnas i denna trygghetsfråga.

Jag ber att med det anförda, herr tal-

man, få yrka bifall till den reservation som knutits till utskottets utlåtande.

Häri instämde herr *Olsson, Johan*, (cp).

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Jag vill i all korthet säga att jag ansluter mig till reservationen. Jag har erfarenhet från ett offentligt förvaltningsområde, där vissa problem mycket väl skulle kunna lösas genom inrättandet av halvtidstjänster, och är övertygad om att en sådan ordning också skulle vara till fördel för den produktion som presteras inom det området.

Jag vet även att många arbetstagare på den offentliga sektorn anser det vara ett angeläget önskemål att denna fråga löses.

Jag är medveten om att detta inte är något särskilt lätt problem. Det är dock i allra högsta grad motiverat att frågan blir föremål för utredning och att ett resultat nås, som kan sägas vara värdigt den som vill sköta sin personalvård på ett rätt sätt.

I detta yttrande instämde fröken *Lundbeck* samt herrar *Brundin, Karl Pettersson* och *Strandberg* (samtliga m).

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Jag vill stryka under att utskottet delar motionärernas uppfattning att det bör ges möjligheter till deltidstjänstgöring. Men om den saken behöver man knappast diskutera, ty såsom framgår av redovisningen i utskottsutlåtandet föreligger alla förutsättningar att där så finnes lämpligt inrätta deltidstjänster. Vad meningarna går isär om är huruvida de tjänsterna skall kunna ordinariesättas.

Utskottets majoritet finner det »föga meningsfullt» att utreda frågan om en ny tjänstetyp inom det nuvarande tjänstesystemet, då detta som sådant är föremål för utredning.

Ang. företagsdemokrati, m. m.

Herr talman! Med de anförda synpunkterna ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nyman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 142, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nyman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 47.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 59, med anledning av motioner om upphävande av gift kvinnas rätt till förvärvsavgdrag vid särbeskattning, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. företagsdemokrati, m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 41, i anledning av motioner angående företagsdemokrati.

Förslag om utredningar rörande åtgärder för att åstadkomma ökad företagsdemokrati hade väckts i ett antal motioner, vilka av utskottet behandlats i ett sammanhang. Dessa voro

a) de likalydande motionerna I: 281, av herr *Werner*, och II: 311, av herr *Hermansson m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte begära utredning och förslag till ny aktiebolagslag, varvid de anställdas och samhällets intressen tillmättes den avgörande betydelsen;

b) de likalydande motionerna I: 283, av herr *Virgin m. fl.*, och II: 312, av herr *Holmberg m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning under medverkan av företrädare för arbetsmarknadens organisationer i syfte att redovisa i motionerna närmare angivet underlag för att skapa ökad gemenskap m. m. mellan företag och anställda;

c) de likalydande motionerna I: 735, av herr *Harald Pettersson m. fl.*, och II: 827, av herr *Boo m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning angående utökad forskning och andra åtgärder som kunde stimulera till en fortsatt utbyggnad av mera demokratiska sam-

arbetsformer i alla slag av företag i enlighet med vad som anförts i motionerna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 281 och II: 311;

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 283 och II: 312;

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 735 och II: 827.

Reservation hade anförts av herrar *Brundin* (m), *Vilhelm Erik Carlsson* (m) och *Regnéll* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 283 och II: 312 hos Kungl. Maj:t hemställa dels om utredning av lämpliga former för vinstandelssystem, dels om kartläggning och redovisning av i andra länder tillämpade former för anställdas inflytande i företagen.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Mattsson* (cp), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Stridsman* (cp).

Herr förste vice talmannen yttrade, att vid överläggningen angående förevarande utlåtande jämväl finge beröras bankoutskottets utlåtande nr 42; eventuella yrkanden beträffande sistnämnda utlåtande skulle dock framställas först sedan detsamma föredragits.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! I bankoutskottets utlåtande med anledning av motioner beträffande företagsdemokrati heter det, att vid bedömningen av motionerna måste ihågkommas att de utarbetats innan flera av de initiativ togs, som motsvarar de önskemål som framförts i motionerna. Glädjande nog utgör utskottets utlåtande en förteckning — en utmärkt katalog — över de åtgärder

Ang. företagsdemokrati, m. m.

som nu har börjat komma i gång genom arbetsmarknadsorganisationernas försorg.

Ett par yrkanden i den av moderata samlingspartiet avgivna motionen har emellertid ännu inte tillgodosetts. Vi har därför till detta utlåtande fogat en reservation.

I den utveckling som nu pågår saknar vi systematiska försök med och systematiska analyser av vinstandelssystemets tillämpning i våra företag. Det är alldeles uppenbart att vi för närvarande har en utveckling mot sådana typer av prestationslönesystem som stegvis närmar sig något som så småningom kanske blir vinstandelssystem. Men då remissinstanserna gjort något varierande uttalanden om kraven på utredning i denna punkt kvarstår för vår del önskemålet att man skapar ett underlag i form av en ordentlig utredning om olika tänkbara sätt att tillämpa vinstandelssystemet. Därmed tar man ytterligare ett steg på vägen mot att ge människor ökad arbetstillfredsställelse. Eftersom situationen för många människor är den att de vistas i arbetslivet under hälften av den medvetna tiden, skulle en ökad arbetstillfredsställelse komma att innebära ökade möjligheter till ett innehållsrikt liv.

Vi är ju inte i detta land ensamma om att ha en utveckling mot fördjupad företagsdemokrati — den utvecklingen sker också i många andra länder, och på sina håll har man kanske t. o. m. kommit litet längre än vi. Vi har efterlyst en kartläggning av de olika former för anställdas inflytande i företagen som tillämpas i andra länder. En sådan kartläggning skulle, tror vi, vara av stort värde för den allmänna och breda debatt som alltfört kommer att behöva föras i vårt land med syfte att nå fram till en fördjupad, innehållsrik företagsdemokrati.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen.

För den händelse reservationen inte skulle bifallas, finns det till utlåtandet

Ang. företagsdemokrati, m. m.

nr 42 också en reservation, som visserligen inte har samma bredd som reservationen till utlåntagandet nr 41 men likväl täcker en del av de önskemål vi har framfört; skulle reservationen till utlåntagandet nr 41 inte bifallas, kommer jag alltså att stödja reservationen till utlåntagandet nr 42.

Herr WIRTEIN (fp):

Herr talman! Bankoutskottets utlåntagande nr 42 berör relationerna mellan de anställda och ägarintressena i företagen, men infallsvinkeln är, som herr Brundin nyss påpekade, något annorlunda än i det tidigare diskuterade motionsparet.

I folkpartimotionerna begärs en utredning för att man skall få fram förslag och metoder som stimulerar till att ge löntagarna andel i ett långsiktigt företagssparande. Att söka finna former för att ge löntagarna i ett företag andel av vinsten i en eller annan form är inte någon ny tanke för folkpartiets del. Vi har väckt förslag om detta vid flera tidigare riksdagar, första gången redan 1949.

Förslaget är inte heller någon skrivbordskonstruktion. Skilda system har under årtionden tillämpats i de flesta industrinationerna, t. ex. USA, England, Tyskland och Frankrike.

I vårt land har det däremot hittills varit svårt att vinna gehör för dessa tankegångar. Man har inte ens velat medverka till att få fram ett fullgott sakmaterial som kan ligga till grund vid en förutsättningslös prövning, som i första hand bör göras av arbetsmarknadens parter.

Varför återkommer då folkpartiet med detta yrkande i år igen? Ja, svaret framstår klart för var och en som läser motionerna.

Vårt samhälles stora investeringsbehov finns dokumenterat i snart sagt varje officiell ekonomisk skrift, och ingenting tyder på att ambitionsnivån skulle sjunka. Tvärtom stiger kraven

på förbättrad service inom varje samhällssektor, inte minst vårdsektorn. Därtill reses med ökad styrka nya krav, t. ex. på miljöskyddets område och för ett större internationellt engagemang.

Denna komprimerade beskrivning av samhällsekonomin utveckling framställer med all önskvärd tydlighet nödvändigheten av en väl fungerande kreditmarknad.

För att vi skall få en sådan krävs framför allt ett omfattande sparande. Trenden har under senare år gått mot en ökad andel offentligt sparande. Det kan förtjäna nämnas att AP-fonderna den 31 oktober i år passerade 30-miljarderstrecket. Samtliga sparbankers inlåning beräknas 1969 till dryga 29 miljarder. I dagens tidningar har konjunkturinstitutet publicerat sin höst-rapport. Av den framgår att hushållssparandet beräknas sjunka under 1969 med 500 miljoner, från 2,5 miljarder 1968 till 2 miljarder innevarande år.

Dessa påpekanden skall inte uppfattas som någon kritik mot det offentliga sparandet, utan som ett försök att framhäva betydelsen av att det enskilda sparandet också hålls uppe på hög nivå.

Vad beträffar det enskilda företags-sparandet hävdar professor Börje Kragh i utredningen »Finansiella långtidsperspektiv», att detta kan väntas minska kraftigt. Det är mot den bakgrunden man skall se förslaget om att söka finna former för de anställdas deltagande i ett långsiktigt företagssparande. Om de svårigheter, som onekligen häftar vid systemet, kan lösas i samförstånd med arbetsmarknadens parter, finns bättre förutsättningar att hålla industrins självförsörjningsgrad av kapital på en godtagbar nivå. Om det inte lyckas, finns stor risk för att den djärva satsning som kännetecknat den svenska industrins investeringsverksamhet hämmas, med försämrad konkurrensförmåga som följd.

Frågan om självfinansieringen och industrins investeringsvilja är inte minst väsentlig mot bakgrunden av den

debatt som förts om det som benämns »den amerikanska utmaningen». De 50 största USA-företagen har en mer än dubbelt så stor omsättning som de 50 största europeiska. Detta beror inte på att de har ett större antal anställda — tvärtom är de på detta område förvånansvärt lika. Men kapitalet per sysselsatt är i de 50 största amerikanska företagen cirka 25 000 dollars, i Europa däremot endast cirka 13 000 dollars. Och självfinansieringsgraden i de amerikanska företagen ligger vid 75 å 80 procent mot väntade 50 procent hos de svenska företagen i slutet av 1970-talet.

Herr talman, jag kommer senare att yrka bifall till reservationen vid utlåtandet nr 42. Med hänsyn till de likartade problem som är framförda i det motionspar herr Brundin pläderade för, vill jag också meddela att jag där kommer att avstå från att rösta.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Yrkandena i de tre motionsparen rörande åtgärder för att åstadkomma en ökad företagsdemokrati, vilka behandlas i bankoutskottets utlåtande nr 41, överensstämmer i långa stycken med tidigare behandlade förslag.

De fyra stora arbetsmarknadsorganisationerna — SAF, LO, TCO och SACO — anser i sina remissyttranden att frågor om företagsdemokrati borde lösas genom överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter och att någon statlig utredning inte erfordras för att önskat utvecklingsarbete skall komma till stånd. Utskottet hänvisar också i sitt utlåtande till vad som hänt på hit hörande områden under senare år, bl. a. den samarbetsöverenskommelse mellan SAF, LO och TCO som gäller fr. o. m. år 1967.

Man kan även peka på det av parterna inrättade utvecklingsrådet för samarbetsfrågor som har till uppgift att verka för effektivisering av samarbetet inom företagen och att bistå företag och

Arbetsmarknadsdemokrati, m. m. arbetsmarknadsorganisationer med utbildning, information och rådgivning i olika samarbetsfrågor och främja företagsnämndernas verksamhet.

Även inom andra arbetsmarknadssektorer har samarbete etablerats. Statsförvaltningens centrala samarbetsråd för personalfrågor har trätt i funktion den 1 juli 1969. Dess uppgift är att följa utvecklingen på samarbetsområdet inom statsförvaltningen och verka för ett effektivare samarbete mellan myndigheterna och de statsanställda.

Inom LO har man i höst tillsatt en utredning, som inför LO:s kongress 1971 skall studera problem för företagsdemokratis område. Utredningen skall enligt utfärdade direktiv gälla olika grunder av inflytande för de anställda.

Även inom TCO har tillsatts en utredning, främst inriktad på företagsnämndernas arbete.

Inom den statliga sektorn har statsrådet Wickman tillsatt en delegation för frågor rörande försöksverksamhet för fördjupad företagsdemokrati vid de statliga aktiebolagen. Vidare har statsrådet Löfberg i september i år bemyndigats tillsätta en utredning angående försöksverksamhet med fördjupad företagsdemokrati i statsförvaltningen.

Med hänvisning till pågående aktiviteter i arbetsmarknadsparternas egen regi ber jag, herr talman, få yrka avslag på samtliga motioner samt yrka bifall till utskottets hemställan.

Så kommer jag till bankoutskottets utlåtande nr 42 som vi också nu behandlar och som är föranlett av två motioner från folkpartiet vilka herr Wirtén alldeles nyss har pläderat för. Där hemställer motionärerna om en parlamentarisk utredning om de anställdas andel i ett långsiktigt företagssparande. Även denna fråga har behandlats flera gånger tidigare i riksdagen, men motionerna har alltid avslagits.

Då arbetsmarknadens huvudorganisationer i sina remissvar i år liksom för-

Om andel för de anställda i ett långsiktigt företagssparande

ra året ställt sig avvisande till en utredning i ämnet finner utskottet ingen anledning att tillstyrka den utredning som motionärerna hemställt om. Herr Wirtén nämnde också här i sitt anförande att det måste finnas ett samförstånd mellan arbetsmarknadens olika parter för att man över huvud taget skall ha möjlighet att komma fram till något som helst resultat.

Eftersom detta samförstånd enligt vår bedömning i utskottet för dagen saknas och arbetsmarknadens parter anser att de själva skall lösa dessa frågor kommer jag, herr talman, att även vad det gäller detta utlåtande yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten 1.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de avseende punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Brundin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutsiktet hemställt i sitt utlåtande nr 41, punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Brundin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 26.

Därjämte hade 14 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten 3.

Om andel för de anställda i ett långsiktigt företagssparande

Föredrogs ånyo bankoutsiktets utlåtande nr 42, i anledning av motioner om andel för de anställda i ett långsiktigt företagssparande. (Debatt rörande detta utlåtande hade förekommit i anslutning till behandlingen av bankoutsiktets utlåtande nr 41.)

I de likalydande motionerna I: 385, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 447, av herr *Wedén m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att en parlamentarisk utredning måtte tillsättas under medverkan av företrädare för arbetsmarknadens parter och erforderlig expertis med uppgift att avgiva förslag om hur från det allmännas sida metoder att giva löntagarna andel i ett långsiktigt företagssparande kunde stimuleras.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 385 och II: 447.

Om rätt för kommun att inrätta särskilda naturvårdsorgan

Reservation hade avgivits av herr *Wirtén* (fp) och herr *Larsson* i Umeå (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 385 och II: 447 hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande andel för de anställda i långsiktigt företagssparande i enlighet med vad reservanterna anfört.

Herr *WIRTÉN* (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr *STÄHLE* (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wirtén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade,

att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wirtén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 39.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av motioner om ersättning av allmänna medel till vittne som åberopas av enskild part i brottmål; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av motioner angående beräkningen av basbeloppet inom den allmänna försäkringen; och

nr 72, i anledning av motioner angående storleken av sjukpenning vid sjukhusvård, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om rätt för kommun att inrätta särskilda naturvårdsorgan

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av motioner om rätt för kommun att inrätta särskilda naturvårdsorgan.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 795 i första kammaren av herr *Brundin m. fl.*

Om rätt för kommun att inrätta särskilda naturvårdsorgan

och nr 932 i andra kammaren av herr Tobé m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan komplettering av naturvårdslagstiftningen, att kommunala naturvårdsorgan kunde givas befogenheter vid dess tillämpning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I:795 och II:932 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar Åkesson (fp), Ernulf (fp) och Tobé (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I:795 och II:932 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan komplettering av naturvårdslagstiftningen, att kommunala naturvårdsorgan kunde givas befogenheter vid dess tillämpning.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Enligt naturvårdslagen är naturvården både en statlig och en kommunal angelägenhet. Beslutanderätten i de frågor som regleras i lagen har emellertid lagts enbart på statliga organ, främst länsstyrelserna.

Motionärerna i ärendet anser att man — främst av principiella skäl — borde undersöka möjligheten att lägga vissa beslut i händerna på kommunala myndigheter. Man framhåller som förebild vissa regler i byggnadsstadgan, som för de fall det där gäller ger länsstyrelserna möjlighet att delegera beslutsfunktionen till lokala kommunala organ. Det är då frågor om byggnadsnämnden.

Utskottet har inte velat godta det förslaget. Vid utskottsutlåtandet är fogad en reservation av tre ledamöter, och jag är en av dem. Enligt min mening bör önskemålet att ge kommunerna beslutsfunktioner även enligt naturvårds-

lagen kunna tillgodoses. Motionärerna har nämnt exempel på sådana beslut som är lämpliga att delegera. Det gäller en del mindre betydelsefulla dispensärenden, där frågan är om landskapsbilden tar skada av vissa företag. Med de angivna reglerna i byggnadsstadgan som förebild önskar vi alltså att möjlighet skall öppnas för kommunala organ att inträda när det gäller beslut av lämplig omfattning enligt naturvårdslagen.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Jag har varit med och motionerat i detta ärende och vill därför helt kort säga några ord.

Utskottets ställningstagande är något märkligt, i all synnerhet som de två verkligt tunga remissinstanserna, naturvårdsverket och Svenska kommunförbundet, med utomordentligt fin motivering har tillstyrkt de önskemål som framfördes i motionerna. Att sedan länsstyrelserna till den del dessa deltagit i remissbehandlingen ställer sig tveksamma respektive avstyrker är, herr talman, inte märkligare än att det alltid i frågor om att delegera beslutanderätt finns ett visst motstånd hos den som skall släppa ifrån sig någon del av den rätt man tidigare haft. Här hade det varit rimligt att ordentligt pröva möjligheterna att delegera viss beslutanderätt till kommunerna.

Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr KRISTIANSSON, SVANTE, (s):

Herr talman! Som framgår av tredje lagutskottets utlåtande tillkommer det länsstyrelserna att lokalt pröva tillstånd när det gäller nybyggnad, upplag eller annat arbetsföretag som inom visst område i väsentlig mån kan skada landskapsbilden. Eftersom det är kronan

som har det primära ekonomiska ansvaret för de ersättningar som kan aktualiseras av besluten i naturvårdsärenden, har beslutanderätten överförs till statligt organ.

I reservationen som ansluter sig till motionerna I: 795 och II: 932 anses att de beslut i naturvårdsärenden som icke föranleder ersättningsanspråk bör kunna delegeras till kommunala naturvårdsorgan. En uppdelning av dispensärenden mellan länsstyrelse och kommun på föreslaget sätt skulle enligt tredje lagutskottets mening vara högst olämpligt och orealistiskt. Hur förfarandet än skulle ordnas, kunde man inte undvika dubbelarbete.

Reservanterna gör gällande att naturvårdslagen nu varit i kraft i nära fem år, varför god erfarenhet har vunnits av lagens verkningar. Om vi emellertid tar del av remissyttrandena i anledning av motionerna, får vi en helt annan uppfattning. Av dem framgår, att lagen varit i kraft under så kort tid att tolkningen och tillämpningen ännu inte nått en sådan fast praxis eller givit sådana allmänna erfarenheter, att beslut i dispensfrågor kan överföras till kommunala serviceorgan.

Fördelen med att beslutanderätten ligger hos länsstyrelserna är att man kan få regionala och likartade bedömningar i naturvårdsfrågor, och för de kommunala organen kan det vara känsliga frågor att behandla, vilket i och för sig kan leda till att naturvården blir eftersatt. Naturvårdsärenden av den art som här berörs kräver speciell sakkunskap, och sådan saknas för närvarande hos kommunerna. Anskaffande av dylik personal skulle bli en kostnadskrävande uppgift för kommunerna, i synnerhet de befolkningssvaga, och det är hos dessa kommuner som naturskyddet i första hand är angeläget. Därtill vore det väl föga rationellt, om varje kommun skulle hålla sig med sådan personal.

Tredje lagutskottets utlåtande styrkes av remissyttrandena — inte i något

Ang. bidragsgivning till skogsbilvägar av de nio yttranden som avgetts har motionerna tillstyrkts. Med anledning härav ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. bidragsgivning till skogsbilvägar

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 32, i anledning av motioner angående bidragsgivning till skogsbilvägar.

Till jordbruksutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 237, av herr *Pettersson, Karl*, samt II: 273, av herr *Petersson* i Gäddvik och herr *Nilsson* i Agnäs, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till ändrade bestämmelser beträffande statsbidraget till byggande av skogsbilvägar, varvid särskild hänsyn borde tagas till flottledsnedläggelserna i huvudflottlederna i Indalsälven och Ljungan,

dels ock de likalydande motionerna I: 832, av herr *Larfors* och herr *Gustavsson, Bengt*, samt II: 988, av herr *Zetterström m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en översyn av bestämmelserna för bidragsgivningen till skogsvägar för att tillgodose allmänhetens intresse av fri tillgång till dessa vägar och i samband därmed en anknytning av bidragsgivningen för samtliga skogsvägar till bestämmelserna för skogshu-

Ang. bidragsgivning till skogsbilvägar

vudvägar av särskild betydelse från fridssynpunkt samt en förenkling av beslutsproceduren.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

1. lämna motionerna I: 237 och II: 273 utan åtgärd,
2. lämna motionerna I: 832 och II: 988 utan åtgärd.

Herr **PETTERSSON, KARL**, (m):

Herr talman! I motionsparet I: 237 och II: 273 hemställs om förslag till ändrade bestämmelser beträffande statsbidraget till byggande av skogsbilvägar, varvid särskild hänsyn bör tagas till väntade flottledsnedläggelser och de redan vidtagna nedläggningsåtgärderna i Indalsälven och Ljungan. Nedläggelser av flottlederna medför behov av en betydande utbyggnad av skogsbilvägnätet i berörda områden. För att underlätta denna utbyggnad anser vi motionärer att en höjning av statsbidragsprocenten bör ske till ifrågavarande projekt.

Utskottet anför att skogsbruksutredningen synes vara oförhindrad — om utredningen anser det motiverat — att i samband med sin pågående översyn av ifrågavarande statsbidragsbestämmelser ta upp de i motionerna behandlade frågorna till övervägande, varför utskottet föreslår att motionerna lämnas utan åtgärd.

I en tidigare debatt här i kammaren med anledning av huvudflottledsnedläggelserna har från socialdemokratiskt håll framhållits att de berörda skogsägarna inom Indalsälvens och Ljungans flodområden skulle ha haft god tid på sig före ikraftträdandet av flottledsnedläggelsen. Från berörda myndigheter, bl. a. vägmyndigheterna inom området, har motsatt uppfattning framförts. Tiden har varit alltför kort för att erforderliga åtgärder skulle ha kunnat vidtagas. Den senare uppfattningen måste vara den riktiga. Såsom

stöd för den uppfattningen kan anföras att överenskommelsen om nedläggningsen träffades i januari och februari 1966 med ikraftträdande för Ljungans del i och med utgången av 1968 års säsong och för Indalsälvens del i och med 1969 års flottningssäsong. För sådana väsentliga förändringar i ett gammalt transportsystem kan två års varsel för Ljungan och tre år för Indalsälven icke anses tillfredsställande. På grund härav har skogsbilvägbyggandet i de berörda områdena fått en ökad betydelse för att motverka nollområdenas utbredning. En ökning av statsbidragsandelen skulle positivt bidra i den riktningen.

Som bevis på flottledsnedläggelsernas negativa inverkan även på kommunernas möjligheter till skatteintäkter inom berörda områden kan nämnas att taxeringsvärdena för skogsfastigheter vid den nu pågående fastighetstaxeringen kommer att sänkas med mellan 10 och 25 procent mot tidigare taxeringsvärdet, trots att i de flesta fall uttagen ur skogsfastigheterna under tiden efter förra fastighetstaxeringen ej uppgår till tillväxten.

I skogsstyrelsens yttrande över motionerna när det gäller Jämtlands län anges den andel som påverkas av flottledsnedläggelsen till cirka 800 kilometer av den totala vägplanen om 3 500 kilometer, således cirka 20 procent. Samtidigt säger skogsstyrelsen att nedläggningen av flottningen i Ljungan, Gimån och Indalsälven inverkar på skogsbilvägbyggandet så att vissa vägar, som tidigare inte upptagits i vägnätsplanerna, behöver utbyggas. Vidare ändras prioriteringsordningen eller klassen för vissa av de i den tidigare planen upptagna vägarna.

Skogsstyrelsen berör också skogsbruksfonderna och anslagsgivningen ur desamma till skogsbilvägbyggandet i områdena. Skogsbruksfonderna bildades för att motverka flottledsnedläggelserna. I skogsstyrelsens remissvar framförs att skogsbruksfonden inom Ljungans, Gimåns och nedre Indalsäl-

vens flodområden har en sådan storlek att den väl räcker till för bidragsgivning till de skogsvägbyggnader som blir påverkade av transportomläggningen. Vidare säger skogsstyrelsen att bidrag ur skogsbruksfonderna för närvarande utgår normalt med hälften av den kostnad som kvarstår sedan eventuellt statsbidrag eller andra allmänna bidrag avräknats. Fonden har, enligt skogsstyrelsen, valt att begränsa bidragsprocenten trots att medelstillgången åtminstone för huvudområdet medger större bidrag till projekt som i första hand kan komma i fråga.

På grund av detta påstående vill jag anföra en annan uppfattning. Med anledning av att ett aktuellt vägprojekt inom området ansökt om bidrag ur den tidigare nämnda fonden vill jag redogöra för detta ärendes behandling, vilket inte styrker skogsstyrelsens uppfattning. En skogsbilväg projekterades av skogsvårdsstyrelsen i länet med en totalkostnad på 170 000 kronor, varav i planläggningskostnader 5 040 kronor. Ansökan om 50 procents statsbidrag beviljades med 85 000 kronor. Av detta belopp tillgodoräknade sig skogsvårdsstyrelsen för planeringskostnader 5 040 kronor och för kontrollkostnader 3 300 kronor, tillsammans 8 340 kronor. I ansökan till skogsbruksfonderna för Ljungan, Gimån och Indalsälven redovisades detta och anhölls om största möjliga bidrag av resterande kostnad för fastighetsägaren. Fastighetsägarens verkliga kostnad var ca 93 000 kronor. I beslut från fondens fördelningsnämnd den 7 november 1968 meddelades att ett bidrag skulle utgå med 10 000 kronor. Därtill krävdes att såsom villkor för bidraget skulle gälla, att kraftintressenter i berörda nederbördsområde skall äga rätt att nyttja vägar och broar, till vilka bidrag utgår, utan annan kostnad än att de skall deltaga i underhållet i mån av sådant nyttjande.

Av det här relaterade fallet kan ifrågasättas skogsstyrelsens uttalande, som jag här tidigare refererat till. Skogssty-

relsen säger att fonden är tillräcklig för bidragsgivning och att bidragen normalt utgår med hälften av kvarstående kostnad efter statsbidrag. I detta fall blev det ca 11 procent i stället för 50 procent. Av detta framgår att frågan om höjda statsbidrag inte menligt skall påverkas av skogsbruksfonderna i den omfattning som skogsstyrelsen velat göra gällande när man säger, att de hittillsvarande nedläggelserna av huvudflottlederna inte bör motivera generell ökning av bidragsprocenten.

Skogsbruksutredningen fastslog i sitt betänkande Skogsvägar (SOU 1963:71) att efter medgivande i varje särskilt fall skulle, om synnerliga skäl föranledde till det, utgående bidragsbelopp kunna höjas till högst sjuttiofem och för fritidsväg högst åttiofem procent. Detta accepterades också av riksdagen.

I sitt yrkande över motionerna anför skogsbruksutredningen att några direkt formella skäl, sett utifrån utredningens förslag, att betrakta nedläggande av flottled som ett sådant synnerligt skäl att högre bidragsprocent skulle kunna medgivas, torde inte föreligga. Skogsbruksutredningen anser dock att det i vart fall inte kan begränsas enbart till Indalsälven och Ljungan. Detta har inte heller varit motionärernas syfte på grund av att andra nedläggningar av huvudflottleder är aktuella, men genom det tidigare påtalade förhållandet att nedläggningen i Indalsälven och Ljungan redan trätt i kraft, framstår det klart att skogsbruksutredningens positiva syn om synnerliga skäl kan återopas för just de nu berörda områdena.

Med hänsyn till utskottets skrivning att skogsbruksutredningen synes vara oförhindrad att i samband med sin pågående översyn av ifrågavarande statsbidragsbestämmelser ta upp de i motionerna behandlade frågorna till övervägande och med hänsyn till skogsbruksutredningens syn på att nedläggningarna av flottlederna är synnerliga skäl för högre bidragsgivning har jag, herr talman, inget yrkande.

Ang. bidragsgivning till skogsbilvägar

Herr LARFORS (s):

Herr talman! Trots att jordbruksutskottet i sitt utlåtande nr 32 enhälligt avstyrkt yrkandena i motionerna I: 832 och II: 988 vill jag säga några ord i detta ärende. Om jag inte gjorde så, skulle det kanske uppfattas som om jag vore nöjd med utskottets avslagsyrkande, men det är jag inte.

De problem som har föranlett ifrågavarande motion är knutna till allmänhetens möjligheter att benyttja sig av allemansrätten i ett tidsskede, då den trafiktekniska utvecklingen har medfört helt andra förhållanden än de som rådde för t. ex. en mansålder sedan.

Den nuvarande starka trafiken på våra vägar tillåter inte att bilar parkeras invid vägkanterna som man gjorde förr, och bilen är nu det transportmedel som huvudsakligen användes vid utflykter i skog och mark, vare sig det gäller skogs promenader eller bär- och svampplockning. Man kan inte parkera bilen någonstans, och därför blir det inte några skogspromenader. Det skulle många gånger vara möjligt att parkera bilen ett stycke in på en skogsväg, men där möter en förbudsskylt som förhindrar detta. Det är lätt att förstå att det här irriterar allmänheten. Att det också kan vara ett problem för skogsägaren att tillåta användandet av skogsvägarna är vi motionärer medvetna om. Vi har därför också i vår motion pekat på möjligheten att lämna ett högre statsbidrag till sådana skogsvägar som allmänheten får använda.

De organ, som lämnat remissyttrandet i ärendet till jordbruksutskottet, synes huvudsakligen ha sett på den här frågan ur skogsbrukssynpunkt. Men den andra parten, allmänheten, har helt naturligt inte kunnat beredas tillfälle att lämna något remissyttrande. Om så ha-

de kunnat ske, är jag övertygad om att remissvaren blivit åtskilligt mer nyanserade.

Jag är medveten om att olika intressen måste beaktas i samband med ett ökat användande av skogsvägarna av allmänheten, men dessa svårigheter får inte betraktas som oöverkomliga. De hinder som nu finns måste vi försöka övervinna därför att det finns ett allmänt behov av att kunna använda bilen i samband med utflykter i skog och mark.

Det här problemet blir inte löst nu genom att motionsyrkandena avvisas, och därför kommer säkerligen dessa frågor att aktualiseras på nytt.

Av den anledningen har jag i dag, herr talman, inget yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av motioner om statsbidrag till byggande av skogsflygplats; och

nr 34, i anledning av motioner om skogsfonder för regional utveckling av näringslivet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 13.45.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Torsdagen den 13 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 326, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

Ang. liberalare tillståndsgivning för vissa charterresor

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet NORLING, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Lundströms* (fp) interpellation angående liberalare tillståndsgivning för vissa charterresor, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr *Lundström* har frågat mig om jag vill medverka till en liberalare tillståndsgivning i fråga om charterresor till mer avlägsna mål än Medelhavsområdet.

Som svar på frågan vill jag anföra följande.

Den 18 december 1964 fastställde Kungl. Maj:t efter samråd med danska och norska regeringarna villkor och bestämmelser att tillämpas vid meddelande av tillstånd till flygningar i samband med sällskapsresor. Enligt bestämmelserna skulle ett särskilt noggrant prövningsförfarande med samråd mellan luftfartsmyndigheterna i Skandinavien äga rum beträffande sådana flygningar till utanför Europa och Medelhavsregionen liggande destinationer

och trafikområden dit SAS bedrev linjefart.

Samtidigt fastställde Kungl. Maj:t också principen om en starkt återhållsam tillståndspolitik beträffande denna typ av flygningar. Principen gäller alljämt inte bara i Sverige utan även i Danmark och Norge.

En interdepartemental skandinavisk arbetsgrupp som på trafikministrarnas uppdrag företagit en översyn av de skandinaviska charterflygbestämmelserna fann i sitt 1968 avgivna utlåtande det ej vara ändamålsenligt att ändra den skandinaviska charterpolitiken i berörda hänseende.

Jag vill inte bestrida att intresset för interkontinentala charterflygresor ökat under senare tid. Någon — men inte särskilt betydande — trafik till sådana destinationer har kanaliserats via länder som Tyskland och Schweiz till icke skandinaviska charterföretag som arbetar intimt samman med ifrågavarande länders egna linjebolag. Det är också riktigt att önskemål kunnat noteras från vissa utvecklingsländer om en ökning av sällskapsresetrafiken dit.

För att själva kunna tillgodose efterfrågan på billiga resor till interkontinentala destinationer har de IATA-an slutna linjebolagen infört olika slag av rabatterade sällskapsresepriser. SAS hör till de bolag som varit mest aktiva för att på detta sätt komma i läge att ta upp konkurrensen från charterbolagen. Tillkomsten i en snar framtid av större och snabbare flygplan förutses ge anledning till ytterligare sänkningar av biljettpriserna. Samtidigt som biljettpriserna går ned stiger emellertid bolagens kostnader. För SAS liksom för andra linjeföretag kommer denna utveckling att innebära betydande pro-

Ang. liberalare tillståndsgivning för vissa charterresor

blem. I en situation av fallande priser och stigande kostnader är det ett väsentligt intresse för SAS att expandera, d. v. s. öka sin omsättning, för att kunna hävda sig i den hårdnande konkurrensen med andra linjebolag. I ett sådant läge bör SAS:s expansionsmöjligheter inte utan tvingande skäl begränsas genom åtgärder som i sista hand gynnar företag vilka tillåts arbeta på gynnsammare konkurrensvillkor än som är SAS medgivna bl. a. på grund av dess ofrånkomliga medlemskap i IATA.

Det har sedan länge erkänts att skydd för SAS är oundgängligt om SAS skall kunna i tillfredsställande omfattning och på försvarlig ekonomisk grundval fullgöra de uppgifter, som tillkommer företaget som koncessionerat skandinaviskt linjeföretag, och därigenom säkerställa en tillfredsställande och av utlandet i möjligaste mån oberoende trafikförsörjning för de skandinaviska länderna med avseende på internationell regelbunden luftfart. Den intresseavvägning som här anmäler sig har lett till att i Skandinavien, liksom i de flesta länder med behov av en omfattande trafikförsörjning i fråga om linjefart, bestämmelserna om tillståndsgivning för chartertrafik tillämpats med beaktande av risken för en urholkning av linjefartens vitala trafikunderlag. I vissa länder har t. o. m. stadgats totalt förbud mot allt charterflyg för sällskapsresor.

De skandinaviska länderna har ändå sedan länge fört en i jämförelse med utlandet mycket liberal charterpolitik med avseende på sällskapsresor. Sällskapsresetrafiken har bl. a. på grund härav kunnat utveckla sig så att Skandinavien i förhållande till folkmängden nu torde svara för den största charterproduktionen i Europa. Den mycket omfattande chartertrafik vi redan har torde i allt väsentligt tillgodose den stora allmänhetens behov av billiga resor för vila och rekreation i ett varmare klimat än vårt eget. Det kan

knappast sägas vara något allmänt intresse att medverka till en utveckling av denna trafik i former som skulle försvåra en rationell lösning av luftfartens strukturproblem på längre sikt.

Vad angår u-länderna har dessa givetvis ett intresse av ökad turisttrafik. Härvid talar Algerstadgan mycket riktigt om behovet att främja turisttrafiken genom lägre avgifter. Den talar emellertid inte om att det skall ske genom trafikens överförande från linjefart till icke regelbunden luftfart.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ber jag att få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

De av statsrådet anförda skälen till den situation som nu råder på det berörda området är kända. Jag begriper mycket väl svårigheten för Sverige att ensidigt göra avsteg från den skandinaviska överenskommelsen att förbjuda chartertrafik på interkontinentala destinationer. Det är svårt, för att inte säga omöjligt. Men min fråga var om statsrådet ville *medverka* till en liberalisering av tillståndsgivningen i fråga om chartertrafik till avlägsnare länder än Medelhavsområdet. Jag frågade alltså om statsrådet ville söka verka för en sådan lättnad i rådande bestämmelser att en friare konkurrens på avlägsnare länder blev möjligt.

Nu anser statsrådet tydligen att det inte är möjligt. Huvudskälet till den ståndpunkten är uppenbarligen att saken betraktas som en ren konkurrensfråga. SAS:s expansionsmöjligheter skulle bli lidande. Såsom motiv för ett fortsatt upprätthållande av nuvarande ordning anføres bl. a. att en interdepartemental skandinavisk arbetsgrupp, som efter ett par års överväganden avgav en rapport 1968, fann det ändamålsenligt att inte ändra chartertrafikpolitiken.

Jag betvivlar inte att innehavaren av ett stabilt förankrat monopol kan an-

Ang. liberalare tillståndsgivning för vissa charterresor

föra liknande synpunkter hur länge som helst. Varje ökning av konkurrensen kan alltid sägas skada monopolet. Däremot är det från allmän synpunkt ingalunda sagt att de anförda skälen alltid är hållbara. SAS har givetvis en mycket hård konkurrens på de av internationella flygbolag trafikerade linjerna, men bolaget söker ju i gengäld stärka sin ställning genom monopolet på inrikes linjetrafik. Det sistnämnda monopolet går ju till och med längre i Sverige än vad det gör i Norge, där lika stränga bestämmelser inte upprätthålles.

Vad nu nordisk chartertrafik bortom Medelhavsområdet beträffar vill jag ändå ifrågasätta, huruvida inte någonting har skett sedan den undersökning gjordes 1966—1968, vilken ledde till att man förordade en fortsättning på nu rådande förhållanden.

Vad som hänt är bl. a. följande. För det första har SAS genom förvärv av Transair och tidigare innehav av Scanair numera fått betydande egna resurser för svenskt charterutbud. För det andra har regeln om förbud mot charterresor på linjer där SAS:s reguljära trafik är koncessionerad i så måtto suspenderats att SAS självt nu prövar chartertrafik på vissa av dessa linjer eller i varje fall avsett att göra det efter den 1 oktober. De rabatterade sällskapsresepriser som inrättats för sällskap på 10—20 charterresenärer till orter på reguljära linjer är ostridigt en sorts charterresor som förvägras andra charterföretag. Därtill kommer att SAS genom sitt eget försäljningsbolag gör reklam för sådana sällskapsresor på, att döma av reklamen, klart charterbetonade villkor beträffande hotell, pension o. s. v.

Statsrådet säger att SAS har varit ett av de flygbolag som särskilt aktivt har verkat för att på detta sätt kunna ta upp konkurrensen med charterbolagen. Men, herr statsråd, vilken konkurrens gäller det då? I varje fall tydligen inte någon nämnvärd konkurrens med utom-

skandinaviska charterbolag i Europa, eftersom denna enligt interpellationssvaret inte varit av någon särskild betydelse. Och någon konkurrens från skandinaviska charterbolag har man tydligen inte alls haft. Enligt den skandinaviska överenskommelsen skall en starkt återhållsam politik föras beträffande sådana tillstånd till flygningar, och det har, såvitt jag vet, också varit så. Jag tror att det inte har givits något enda tillstånd till charterflygningar.

Vad som sker i och med SAS:s beslut att införa speciella charterpriser och chartervillkor på sina egna reguljära interkontinentala flyglinjer är alltså ingen ökad konkurrens, utan det är att SAS tar upp en verksamhet som är monopolistiskt skyddad från all konkurrens genom den överenskommelse som de tre skandinaviska länderna har träffat. Jag finner det personligen naturligt att ett företag söker stärka sin ställning genom en sund konkurrens. Att göra det i skydd av en monopol-situation, som det nu faktiskt här är fråga om, anser jag vara förkastligt, och det gavs ett om monopolet är enskilt eller statligt.

Nu kan man ju säga att i fråga om ett statligt företag råder det speciella förhållanden. Jag tror att statsrådet Norling har samma uppfattning som jag om konkurrensens betydelse och att ett företag inte skall få tillvälla sig några speciella förmåner i kraft av en monopolställning. Det förefaller dock ibland som om den som har att svara för ett av de statliga företagen kan acceptera förbud mot konkurrens med just det företaget. Jag beklagar en sådan utveckling i de fall då monopolet inte är betingat av praktiska skäl. Telefonmonopolet t. ex. är ju utomordentligt nödvändigt. Man kan naturligtvis inte — så som det var en gång i världen — ha flera olika telefonbolag i ett så litet land som vårt. Ett sådant speciellt skäl föreligger emellertid inte, när det gäller chartertrafiken på interkontinentala länder.

Ang. liberalare tillståndsgivning för vissa charterresor

Som vanligt går konkurrensbegränsningen ut över allmänheten, och det var skälet till att jag framställde denna interpellation. Jag har nämligen kommit i kontakt med många människor, som gärna skulle vilja resa längre bort, t. ex. till Afrika, och som kanske får en viss möjlighet härtill genom SAS:s s. k. charterbiljetter. Jag tror dock att konkurrensen är betydelsefull för prisbildningen. Möjligheten att resa till mera avlägsna mål till lägre kostnad är oändligt betydelsefull för dem som inte har råd att resa med flygföretag, vars prissättning sker under visst monopol-skydd. Därför tror jag att det från allmänhetens synpunkt är av utomordentlig betydelse att charterbolag från Sverige, Danmark m. fl. länder så långt som det kan vara rimligt tillåtes att verka, så att priserna därigenom pressas — givetvis under förutsättning att säkerhetsförhållandena är jämbördiga.

Jag tycker att statsrådet förefaller att vara litet osäker om vad han verkligen själv vill. Jag tror mig förstå att statsrådets ståndpunkt i sin ställning som kommunikationsminister är klar men också att han själv förstår betydelsen av att en så fri prisbildning som möjligt är nödvändig, om det bara inte vore så att man i det här fallet måste slå vakt om SAS.

Statsrådet har i sitt interpellations-svar medgivit att intresset för interkontinentala charterresor ökat på senare tid. När man läser i tidningarna att vattnet på vissa badorter vid Medelhavet är förorenat dels på grund av den stora mängden turister, dels på grund av att det inte finns några reningsverk för det avloppsvatten som släpps ut i havet — uppfattningarna var dock något delade — kan man kanske förstå att intresset för att resa längre och se nya delar av världen ytterligare ökar. Jag tycker uppriktigt sagt att utvecklingen under de senaste 15—20 åren på alla områden i Sverige, i Norden och ute i världen varit så revolutionerande, att det är synd om man

på detta speciella område skall fortsätta att bibehålla ett system, som enligt min mening inte längre borde behöva existera. Här borde kunna åstadkommas vissa lättnader. Till skälen kan också fogas det som statsrådet själv medger, nämligen att det finns ett stort intresse hos u-länderna för en ökad turisttrafik.

Jag skulle trots statsrådets svar slutligen vilja fråga, om statsrådet — mot bakgrunden av vad som hänt, mot bakgrunden av den utveckling som tvingat SAS gå med på charterpriser på vissa av de reguljära linjeflygningarna — ändå inte skulle vilja medverka till att en omprövning i liberaliserande riktning kan ske på detta område.

Herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Herr Lundström yttrade i slutet av sitt inlägg att det kunde vara på tiden att revidera detta system som enligt vad han sade inte längre behöver existera. Jag tror att herr Lundström — fastän han inte sade det i sitt inlägg — är lika medveten som jag och alla andra om att det finns en annan mycket vital fråga som vi inte skall glömma bort i denna diskussion, nämligen SAS:s verksamhet över huvud taget.

Herr Lundström kan inte vara okunnig om hur många år det har tagit för de skandinaviska länderna att göra SAS till vad SAS är i dag. Det har krävt många kompromisser och är av mödor och besvär från de tre ländernas sida, som det skulle ta alltför lång tid att här ens antyda, innan vi kommit fram till den situation där vi är i dag, då SAS är ett över hela världen respekterat flygföretag.

Det är mot den bakgrunden som jag betraktar det som oerhört allvarligt att i en diskussion som denna inte ens antyda något om denna problematik. Bakom vad som tas upp i interpellations-svaret ligger, förutom vad som där säges, just risken att SAS:s verksamhet

Ang. liberalare tillståndsgivning för vissa charterresor

på ett eller annat sätt skulle kunna bli utsatt för ett sådant tryck som jag förutsätter att inte heller herr Lundström skulle vilja vara med om. Vi får inte glömma att charterverksamheten i stor utsträckning kan karakteriseras som en skumning av trafiken. Charterbolagen utnyttjar nämligen gärna sin kapacitet säsongvis på de olika destinationerna och överlåter på SAS att vara ensam med sin tidtabellsfixerade trafik på samma destinationer under tider då beläggningen är ringa.

Charterbolagen kan av naturliga skäl inte säkerställa vår trafikförsörjning. Det måste SAS göra. Det är därför viktigt att chartertrafik inte tillåts undergräva SAS:s förutsättningar att på ekonomiskt rimliga villkor fullgöra den uppgift som statsmakterna i de tre skandinaviska länderna gemensamt ålagt konsortiet, nämligen att ansvara för att vårt vitala behov av egna regelbundna flygförbindelser med världen i övrigt kan tillgodoses. Just detta ligger såvitt jag förstår precis i linje med allmänhetens vitala intresse, som herr Lundström här talar om.

Vad u-hjälpsaspekten angår vill jag erinra om att det svenska statliga u-hjälpsarbetet givits sin administrativa form och sin ekonomiska ram genom beslut av statsmakterna. Att tillmäta biståndssynpunkten avgörande betydelse i frågor som nära berör vår internationella luftfarts utvecklingsmöjligheter och verksamhetsformer skulle enligt min uppfattning ge anledning till betänkligheter inte minst här i riksdagen.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Chartertrafiken kan naturligtvis diskuteras från olika utgångspunkter. Herr statsrådet hade såvitt jag förstår två infallsvinklar — den ena att det inte fanns särskilt stort behov av att flyga billigare på längre sträckor än man nu gör. Det är naturligtvis alltid svårt för någon att å andra vägnar bedöma hur stort behov som

finns av det ena och det andra. Den andra avser SAS. Det argumentet var starkare i ett läge när SAS stod som ett renodlat linjetrafikföretag. Men i dagens läge, när SAS startat eget, sedan tagit över det största svenska charterflygföretaget och därefter en av de största konkurrenterna försvunnit ur marknaden, är ju SAS realiter ägare av det helt dominerande charterföretaget, alltså dominerande part på båda sidor.

Jag tycker ändå att statsrådets argument är rimliga, men ur en litet vidare synvinkel än bara beträffande SAS. Om man ser chartertrafiken och den linjebundna trafiken globalt, finns det nämligen motiv för att hålla tillbaka chartertrafiken just därför att den tar den bästa biten av kakan och gör att antalet linjer totalt blir mindre och avståndet mellan turerna större.

Det argumentet bygger på att man på trafikflygområdet över huvud taget vill ha priserna på en relativt hög nivå för att verksamheten så långt möjligt skall betala sig själv, så att man inte hamnar i ett läge med en priskonkurrens som gör att de företag som subventioneras mest vinner. Då flyttas en allt större andel av lufttrafikkostnaderna över på skattebetalarna, alltså det läge som rådde i början av 1960-talet.

Situationen i det avseendet ser kanske också litet hotande ut i dag, när vi vet att företagen återigen måste göra stora ekonomiska uppoffringar för introduktion av nya stora trafikflygplanstyper — dyra sådana — samtidigt som en priskonkurrens tydligen har kommit i gång. IATA har uppenbarligen klappat ihop på Nordamerikarutten, som är mjölkkon för en stor del av världens trafikflygföretag.

Eftersom det existerar många företag med ett nationellt prestigetänkande bakom finns det en risk för att man börjar pumpa in skattepengar och att alltså konkurrensen i detta läge inte fungerar som den gör i ett klassiskt ekonomiskt mönster, eftersom respektive företag inte är beroende enbart av sina

Ang. liberalare tillståndsgivning för vissa charterresor

trafikinkomster. Från detta perspektiv finns det alltså ett önskemål att lufttrafiken totalt skall vara reglerad och priskontrollerad. I det läget är självfallet chartertrafik en komplikation i bilden.

Om statsrådet hade hållit sig till det argumentet hade hans argumentation varit stark. Men argumenteringen är inte lika stark när herr statsrådet här framför allt skjuter fram hänsynen till det egna skandinaviska företaget, speciellt som ju detta företag agerar så att säga på båda sidor i denna konflikt.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det förefaller mig ganska svårt att tro att SAS har rott upp sig ekonomiskt under de senaste åren därför att företaget inte har haft någon konkurrens av chartertrafik från Skandinavien på de längre sträckorna. SAS har rott upp sin ekonomi på helt andra grunder, såvitt jag förstår. Jag undrar f. ö. om man verkligen kan säga att SAS:s ekonomi är beroende av om dessa charterresor ifrån Skandinavien tillåtes eller inte.

Sådana flygningar förekommer nu från Tyskland och Schweiz. Visserligen säger statsrådet, att detta charterflyg inte har haft så stor betydelse hittills. Men det kan ju få stor betydelse. Resultatet blir då att de som vill resa längre bort reser till dessa länder och fortsätter därifrån med någon av deras chartergrupper. Jag tror inte det vore så förfärligt förmånligt, om vi skulle komma dithän. Då vore det väl bättre att tillåta skandinaviska charterföretag att utföra dessa transporter.

När statsrådet nu så starkt uppehåller sig vid de ekonomiska frågorna och understryker att det monopolistiska skyddet i berörda avseende är oundgängligt för SAS:s ekonomiska grundval, skulle jag vilja fråga: Hur är det resonemanget förenligt med den svenska näringsfrihetslagstiftningen?

Jag har läst att researrangörernas tekniska samorganisation i en skrivelse också har undrat över den saken och ansett att näringsfrihetsombudsmannen borde tillfrågas om sin syn på situationen. Det skulle vara intressant att höra, om statsrådet någon gång varit inne på tanken att spörja honom. Jag vet inte i vilken mån som näringsfrihetsombudsmannen har att granska konkurrensbegränsningar som skett genom regeringsbeslut utan riksdagens konfirmation. Något sådant fall har vi väl inte haft. Det vore under alla förhållanden intressant med en kartläggning från den synpunkt som jag här har berört.

En annan sak som jag tänkte beröra men som jag glömde bort i mitt förra anförande är denna: Har man kommit i gång med den här s. k. chartertrafiken på de ordinarie linjerna, t. ex. till Afrika, som skulle börja i oktober? Har man i så fall gjort några erfarenheter och hur kommer de erfarenheter som man så småningom får att utnyttjas? Kommer man att dra slutsatsen att trafiken är så omfattande att konkurrens kan tillåtas eller att den är så obetydlig att det inte är någon idé att fasthålla vid förbudet? Något slags summering av erfarenheterna måste väl ändå ske efter en viss tid.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Det var inte min avsikt att blanda mig i denna debatt, men statsrådet Norling gjorde två — låt mig säga obetänksamma — reflexioner som föranledde mig att begära ordet. Han återopade eller rättare sagt avfärdade u-landsintresset. Han gjorde det med två argument.

Det ena argumentet var att vi hjälper u-länderna genom SIDA. Ja, nog tycker jag att det må vara tillåtet, herr statsråd, att tänka på u-länderna även utanför SIDA och den rambudget som finns för det ämbetsverket.

Ang. liberalare tillståndsgivning för vissa charterresor

Det andra argumentet var till och med litet cyniskt. På tal om Algerstaden och dess önskemål att man skall främja turisttrafiken genom lägre avgifter sade statsrådet, att denna stadga »talar emellertid inte om att det skall ske genom trafikens överförande från linjefart till icke regelbunden luftfart». Nej, men det är inte fråga om överförande, herr statsråd, utan om främjande. Det är alldeles uppenbart att man främjar turisttrafik till länder som exempelvis Kenya och Tanzania bättre genom charterflygningar än genom linjeflygningar. De senare är ju ekonomiskt omöjliga att använda för flertalet resenärer.

Herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Detta blir mitt sista inlägg, eftersom jag skall gå över till andra kammaren.

Till herr Lindblad vill jag säga att den period som nu ligger framför SAS under inga förhållanden blir någon lugn period. Den som tror det tror helt fel. Framför SAS ligger — liksom framför andra flygföretag i världen — jumbo-jet-perioden, som innebär större kostnader men också större kapacitet. Såvitt jag förstår, måste vi så långt möjligt garantera SAS expansionsmöjligheter. Med större kapacitet måste företaget ha expansionsmöjligheter, annars är det ju ingen mening med att det ens försöker vara med under jumbo-jet-perioden.

Jag tackar herr Lindblad för exemplet om priskonkurrensen på Nordatlanttrafiken; det är nämligen ett utmärkt exempel på sådant som vi här diskuterar.

Till herr Lundström vill jag säga: Jag tror inte att frågan i första hand gäller hur SAS:s ekonomiska situation i dag har kunnat förverkligas. Jag tror inte heller att jag sade att SAS:s nuvarande ekonomiska ställning har sin grund i att man haft det ena eller andra förhållandet på chartertrafikområdet

under SAS:s uppbyggnadsperiod. Där emot sade jag att SAS:s ekonomiska ställning i dag har kommit till under många år av besvärligt arbete. Nu gäller det trots allt inte hur SAS ser ut i dag, utan hur SAS skall klara sig i framtiden. Vi kan se hur dagens situation är, men framtiden måste vi komma till klarhet om — det är den vi skall diskutera.

Vad sedan gäller frågan om näringsfrihetsombudsmannens eventuella inställning till dessa förhållanden, så utgår jag ifrån att han, som vanligt, själv uppmärksammar dessa frågor, om han skulle finna det befogat.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Jag hoppas att jag inte försenar statsrådets övergång till andra kammaren — jag skall bara ta någon minut i anspråk.

Om SIDA skall avge yttrande när det gäller behandlingen av en ansökan om charterflyg till de delar av världen där SIDA har sin verksamhet vore det bra om SIDA gjorde det officiellt och inte bara genom ett inofficiellt yttrande. Principiellt vore det utmärkt om SIDA hörs i charterfrågorna.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 152, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om insättning på skogskonto, m. m.;

nr 153, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1908:128) angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, m. m.; samt

nr 158, med förslag till lag om postbanken, m. m.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kam-
marens ordningsstadga följande enkla
fråga denna dag framställts av herr
Hübinette (m) till herr statsrådet och
chefen för kommunikationsdepartemen-
tet: »Anser Statsrådet att användandet
av s. k. dubbade bildäck strider mot
vägtrafikförordningen och därmed är
olagligt?»

Justerades ett protokollsutdrag för
denna dag, varefter kammarens sam-
manträde avslutades kl. 16.39.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Fredagen den 14 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr *Kling* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 152, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om insättning på skogskonto, m. m.; samt

nr 153, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1908:128) angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 158, med förslag till lag om postbanken, m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåge anvisande av ett investeringsanslag till Posthus m. m., till statsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 143, i anledning av motioner om förbättrad skovård inom försvaret;

nr 144, i anledning av motioner om bättre utrustning till värnpliktiga för motion och fysisk träning;

nr 145, i anledning av motioner angående fördelningen av arbetsuppgifter mellan manlig och kvinnlig personal inom försvaret;

nr 146, i anledning av motion om de propedeutiska kurserna vid samhälls- och rättsvetenskapliga fakulteter;

nr 147, i anledning av motion angående inträdeskraven vid universiteten;

nr 148, i anledning av motioner om utredning angående praktiktjänstgöring för samhällsvetare;

nr 149, i anledning av motioner om en ökad forskning i marknadsföring och marknadskommunikation;

nr 150, i anledning av motioner om föräldrautbildning;

nr 151, i anledning av motioner om skolor för psykiskt störda barn;

nr 152, i anledning av motioner om utredning angående ett nordiskt institut för framtidsforskning;

nr 153, i anledning av motioner om besvär över skolstyrelses beslut beträffande tjänstetillsättning;

nr 154, i anledning av motioner om utbildningen av sjuksköterskor; samt

nr 155, i anledning av motioner om utbildningen av tjänstemän inom kommunernas miljö- och hälsovårdsorgan;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 58, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner;

nr 60, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 61, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt jämte motioner; samt

nr 62, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss

skattefrihet för utdelning på aktie i Svensk interkontinental lufttrafik aktiebolag (SILA), m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 43, över riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning rörande riksbankens avdelningskontor;

nr 44, över riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning av riksdagsbibliotekets uppgifter och ställning inom det statliga biblioteksväsendet jämte motioner;

nr 45, i anledning av motioner om utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering;

nr 47, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående nybyggnad för riksbankens huvudkontor; samt

nr 48, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående ombildande av vissa ordinarie tjänster i riksbanken;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av motioner angående rättsvården och om ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa rättigheter för statslösa personer och politiska flyktingar; samt

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av motioner om en översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.;

nr 75, i anledning av motioner om en speciell form av förtidspension; samt

nr 76, i anledning av motioner om införande av beskattning av sjukpenning och ersättning från arbetslöshetskassa m. m.;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av motion om vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar;

nr 55, i anledning av motioner om klagan över beslut i dispensmål enligt affärstidslagen;

nr 56, i anledning av motioner om viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar; samt

nr 57, i anledning av motioner om regler för trafik med fritidsbåtar;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av motioner angående upphandlingen av hundar för djurförsök;

nr 36, i anledning av motioner angående laxfisket i Mörrumsån;

nr 37, i anledning av motioner om fria resor för yrkesfiskare; samt

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av systemet med växtförädlingsavgifter; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 51, i anledning av motioner om införande av ljudenlig stavning.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.07.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert